

VESELÝ VÝLET®

KRKONOŠE / 60

LÉTO 2024

Černá a Světlá hora spolu tvoří při pohledu z podhůří na východní Krkonoše výraznou hradbu. I proto jejich původní jména Schwarzenberg a Weisenberg patří mezi ta nejstarší. Od roku 1566 v horách probíhala intenzivní těžba dřeva, potom některá místa dřevaři přeměnili na seniště. Jednu z lučních enkláv s výhledem ke Sněžce nazvali Schwarzs Schlag, čímž mysleli paseku na Černé hoře. V roce 1888 koupil letní boudu Robert Bönsch z Velké Úpy a na oblíbené trase z Janských Lázní do Pece zřídil Boudu na Černé pasece, tedy Schwarzs Schlagbaude. Po roce 1921 na vývěsní štít připsal i nově vytvořené české jméno Černá bouda. Na fotografii asi z roku 1907 jsou boudař Bönsch se synkem Karlem na klíně, jeho manželka Marie, personál a hosté. Poštovní schránka s cedulkou K.K. Post-Ablage připomíná poštovnu s vlastním razítkem. Místopisná jména důležitá pro pochopení historie a jako výzva k návštěvě zajímavých míst jsou hlavním tématem tohoto vydání.

Z Galerie, informační centrum
a pension Veselý výlet
D Mapy Krkonoš
Horní Maršov
A Pec pod Sněžkou
Mapa východních Krkonoš
R Malá Úpa
Žacléř
M Janské Lázně
Poštovní úřady
A Doporučujeme osvědčené služby
Paměť Krkonoš

str. 2–3
str. 4–6
str. 7–9
str. 10–13
uprostřed
str. 16–18
str. 19
str. 20–21
str. 22–23
str. 24–25
str. 26–27

Původní místopis byl jen německý, jako na kamenném rozcestníku zřízeném Na Výrovce Rakouským krkonošským spolkem, asi 1900.

Bouda Výrovka postavená roku 1927 patřila čs. armádě, přesto nesla vedle českého i původní jméno místa Geiergucke. V roce 1934 se tu s kolegy vyfotografoval strážmistr Josef Kovář.

Hostinec Emila Bruneckera v osadě Smrčí v Malé Úpě měl ve štítě české i německé označení, asi 1925.

Obří bouda s dvoujazyčným jménem a reklamou na pilsenské pivo v němčině, asi 1928.

Schwarzschatlagbaude Roberta Bönsche z titulní strany už i s českým jménem Černá bouda, asi 1923.

Téměř všechna místa středních, východních a severních Krkonoš měla jména jen v němčině, tedy v jazyce starousedlíků. I ta se v průběhu staletí měnila a komolila. Zásadní změnu přinesl vznik Československa a především výměna obyvatel v letech 1945 a 1946 na české i polské straně Krkonoš. Proto pro jedno místo, jednu horskou boudu máme několik jmen. Kdo se zabývá historií našich hor nebo tvoří mapy či texty, měl by znát všechna a vědět, kterou verzi v dané souvislosti použít. V redakci Veselého výletu o to usilujeme už třicet let. Na přání čtenářů z řad starousedlíků i pro pochopení kontextu uvádíme v německé mutaci vedle českých místopisných jmen i ta původní. Ovšem na úkor velikosti písma v již tak delším německém textu. Ve městech se orientujeme podle ulic, v horách musíme znát kopce, louky, potoky, významné kameny, cesty, horské boudy i chalupy. Jestliže hospodář v chalupě provozoval službu, dostal dům jméno. V Malé Úpě žili Bruneckerové, příjmení odkazovalo na jejich původ v Jižním Tyrolsku. Odtud přišel i rod Ruse a jedna větev založila chalupu v osadě Smrčí. Po roce 1900 dřevěný dům získal Emil Brunecker a otevřel koloniál s hostincem Zur frischen Quelle, tedy U Čerstvého pramene. Žádný vývěr tu dnes není, hostinský asi nemyslel na vodu. Po válce národní správce pan Procházka hostinec nazval Za Větre. Také nejspíš nemyslel na povětrnost, ale na místo, kde se dá schovat. Hostinec vyhořel v létě 1962, pozdější provizorní výčep měli rádi silničáři i dřevaři, když zrovna nešlo pracovat. Jméno převzala i autobusová zastávka a brzy se tak říkalo celé osadě. Před čtyřiceti lety zbytek domu zanikl a jméno Za Větre se vytrácí.

Některé lokality ani osmdesát let od výměny obyvatel nemají český název. Ve Velké Úpě máme bezejmennou strán s chalupami a původním jménem Klausenwald. Při tvorbě územního plánu pro město Pec pod Sněžkou si tvůrci pomohli v návaznosti na Přední, Prostřední a sousední Zadní Výsluní jménem Poslední Výsluní. My pracovně používáme původní Klausenwald připomínající místo, kde stála největší plavební přehrada a její zbytky jsou patrné dodnes. Jiná významná luční enkláva bez českého jména je nad Špindlerovým Mlýnem s boudami Moravská, Novopacká, Spindler či Dvořákova. Původní jméno Daftebauden je nepřeložitelné a zatím si obyvatelé nezvolili nové. Pravidelně do místních jmen přinášeli chaos nově přichozí nebo lidé působící mimo Krkonoše. Než začnou měnit jména domů či lokalit, mohli by se seznámit s místem, kam přibyli. O tom více v článku o krkonošských mapách. Pracovníci v informačních centrech se občas podivují, na který pension se to hosté ptají. Potom zjistí, že s novým majitelem dům dostal jiné jméno. Pension s restaurací na třídě Josefa II. v Horním Maršově se během třiceti let jmenoval Alexa, Slunce, Čert a nyní Harmonie. Přitom poskytoval podobnou službu. Zvláštním případem jsou jména domů podle manželek, milenek a dětí. I osmdesát let po výměně obyvatel je občas s místopisem potíž. Janskolázeňští obyvatelé chodí na procházky do Klausáku, jak zkráceně říkají Klausovému dolu. Přitom se v mapách stále drží uměle vymyšlený Těsný důl. Další historické jméno, které nám chtějí sebrat, je Lvi důl. Nepamatujeme, že by někdo z lesníků či místních mluvil o Jelením dole. Stačí, že si lidé pletou po válce zavedená jména Jelení louky, Jelení boudy a bouda Jelenka. Původ exoticky znějícího jména Lvi důl s kořeny v 16. století dostatečně vysvětlila naše nejvyšší autorita v oboru historik Miroslav Bartoš. Veselý výlet nyní propojený s badateli v zapsaném ústavu Paměť Krkonoš se společně snaží přispět k většímu pořádku v místopisu východních Krkonoš.

Informační centra Veselý výlet v Peci pod Sněžkou nebo v Temném Dole mají vše, aby usnadnila a zpříjemnila pobyt v kraji pod Sněžkou. Navíc jsou místem, kde si vypůjčíte klíče od zvláštních turistických cílů, jako jsou lesní hrádek Aichelburg nebo Muzeum Vápenka v Horních Albericích.

Obchod s dárky doplňuje základní službu. Veselý výlet už navštívily tisíce hostů, aby si vybraly mezi tisíci položkami vystavených praktických, poučných, chutných nebo jen milých věcí. Navštívili jsme podobné služby na stovkách míst ve všech obydlených kontinentech a víme, že při srovnání bychom se mezi nimi neztratili.

Sezónní noviny Veselý výlet se dostanou k hostům na desítkách míst v Krkonoších díky vstřícnosti lidí z informačních center, muzeí, hotelů, pensionů a horských bud. Nejvyšším místem s distribucí Veselého výletu je naše oblíbená zastávka v Bufetu Na rozcestí. V Temném Dole i v Peci jsou ve stojanech zdarma i starší vydání v české, německé a polské verzi.

Pension Veselý výlet v Temném Dole je místem, kde většinou již dobře známým hostům osobně doporučujeme cíle, aktivity a představujeme novinky v našem kraji. S mnohými máme mnoholetý hezký vztah, těšíme se na další setkání. Pension nenabízí žádný internetový vyhledávač ubytování. S hosty se domlouváme napřímo telefonem nebo elektronickou poštou. Chceme vědět, kdo přijede do našeho domova. Třípodlažní historický dům s moderní přístavbou je dost velkou plochou pro vystavení nám milých obrazů, grafik, fotografií, dobových dokumentů a dalších předmětů, mezi kterými je nám i hostům dobře.

Galerie Veselý výlet

Pětadvacet let jsou v sezóně denně k vidění autorské výstavy v galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou. Obrazy tu vystavovali třeba Tomáš Císařovský, Milan Hencel, Milan Chabera, Boris Jirků, Květa Krhánková, Petr Nikl, Jiří Petrbok, Jiří Škopek, Vlasta Třešňák, Lubomír Typl, grafiku Friedrich Iwan, Aleš Lamr, Stanislav Špelda a další. Z fotografů tvorbu představili například Christina Czernin-Morzin, Jiří Havel, Karel Hník, Bohdan Holomíček, Ctibor Košťál, Wenzel Lahmer, Tomki Němec, Jan Pohribný, Josef Rakoncaj, Ladislav Sitený, Miroslav Lanč Šmíd, Pavel Štecha, Petr Toman a naposledy Martin Veselý. Škálu témat doplnily vlastivědné výstavy s tématem Krkonoš jako Zmizelé Sudety, Portréty z Krkonoš, Cedula a cedulky nebo Domy pod Sněžkou. Ze stejného okruhu je současná výstava představující práci zapsaného ústavu Paměť Krkonoš včetně tvorby databáze Archa Krkonoš®. Více o tématu na straně 26.

Historický důl Kovárna v Obřím dole je po rozšíření prohlídkové trasy po letech opět otevřený. TIC Veselý výlet se na obnoveném provozu nepodílí. Exkurzi je nutné dohodnout nejméně čtrnáct dnů dopředu pro maximálně dvanáct osob na e-mailové adrese speleoalberice@volny.cz. I pro skupinu s menším počtem osob platí jednotné skupinové vstupné. Před objednávkou je dobré si přečíst podmínky na webu provozovatele <http://www.speleoalberice.cz/kovarna.htm>.

Informační centrum, galerie, směnárna a obchod s dárky Veselý výlet v Peci pod Sněžkou čp. 196, tel. 499 736 130. **Informační centrum, galerie, směnárna a pension Veselý výlet v Temném Dole** čp. 46, Horní Maršov, PSČ 542 26, tel. 499 874 298. Jsou otevřena denně od 8.30 do 17.30, v hlavní sezóně do 18 hodin. Domluvíte se i německy a anglicky. Aktuality najdete i na facebooku Veselého výletu.

E-mail: info@veselyvylet.cz

www.veselyvylet.cz

Jsou součástí našeho života. Digitální a některé lepší tištěné mapy nám pomáhají v orientaci při krkonošských túrách a poskytují další informace. Nejstarší mapy vznikly před více než čtyřmi sty lety. Při tvorbě si autoři nedovedli představit, jak se s odstupem staletí budou badatelé nimrat v jejich díle. V mapách uchovávali obraz krajiny a ve vloženém popisu i kus historie. Někteří zásadně ovlivnili náš pohled na vývoj místopisu a v několika případech i chápání dané doby.

Ztracený unikát Jiříka z Řásné, asi 1578

Byl to krkonošský objev století. V roce 1936 našel historik Heinrich Kohlhausen v soukromé sbírce ve Frankfurtu nad Mohanem obrazovou mapu a poznal, že zachycuje střední, východní a severní Krkonoše v době hornické a dřevařské kolonizace. Pro krkonošské badatele je tragickou skutečností, že originál byl k dispozici jen devět let a z toho polovinou v době války. Při jejím konci byla olejová malba na plátně nejspíš zničena ve Vratslavi. Krkonošské muzeum ve Vrchlabí získalo rok po nálezů černobílé diapozitivy a fotokopie. Díky tomu se mohl o půlstoletí později ponořit do zkoumání obsahu historik a ředitel muzea Miloslav Bartoš. Malovaná mapa zachycuje vedle reliéfu, staveb a činnosti lidí také 430 místopisných názvů a poznámek. Je nejstarší detailní informací z Krkonoš. Před fotografováním obraz prošel restaurováním. K naší nelibosti místopisná jména obtáhl tmavou barvou někdo bez detailní znalosti Krkonoš. Zkomolení textu velmi zkomplikovalo práci Milu Bartošovi, ale nakonec téměř všechna hesla přepsal a tím je zpřístupnil. Při práci řešil i autorství unikátní mapy dlouho připisované Simonu Hüttelovi. Podařilo se mu potvrdit, že skutečným autorem obrazu vysoké umělecké kvality byl Jiřík z Řásné, nejpozději od roku 1569 ve službách správy kutnohorských stříbrných dolů. Autor soukromé kroniky města Trutnova Simon Hüttel mu byl jistě rádce, místopisná jména v mapě se často shodují s jeho zápisy. Na základě Bartošovy práce v roce 1995 dokončila restaurátorka Krkonošského muzea Zdena Nováková co nejvěrnější kopii. Černobílé snímky originální mapy z roku 1937 do sbírky Veselého výletu věnoval badatel Theodor Lokvenc. Proto můžeme zkoumat kvalitu původní malby. Při velké účtě a obdivu k pečlivé práci Zdeny Novákové je malířská kvalita originálu

na vyšší úrovni. Autor obrazové mapy Jiřík z Řásné byl malířským mistrem. Jím provedené detaily poukazují zvolenou technikou i způsobem malby na um renesančních umělců. To nesnižuje význam rekonstrukce mapy Zdeny Novákové, její dílo patří mezi nejvýznamnější exponáty nového Muzea Krkonoš ve Vrchlabí.

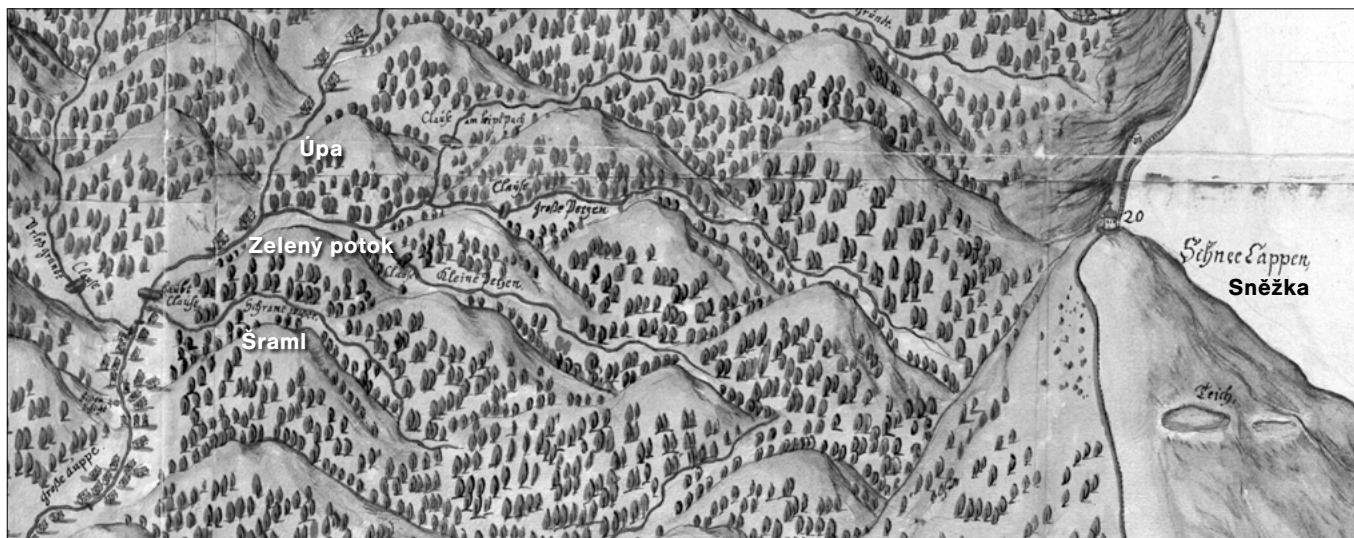
Globic z Bučina to popletl, 1668

Sto let po zahájení těžby pralesa východních Krkonoš dostal za úkol popsat a zakreslit do mapy hranice královských lesů v kraji pod Sněžkou zemský měřič a pražský měšťan Samuel Globic z Bučina. Majitel panství Maršov Jakub de Waggi proti-právně zabíral půdu a kácel dříví v královském lese. Vyjasnění hranic tomu mělo zabránit. Ručně malovaná mapa vznikla na základě obchůzky za přítomnosti lesmistra, svědků z řad poddaných, lidí od majitele panství, měšťanů Trutnova, zástupců dřevařů z Velké a Malé Úpy, jmenovitě Daniela Scheibla a Daniela Kirchsclagera. Zachovalo se pozoruhodné dílo, skica a čistopis. Globic přesně zakreslil a v přiložené zprávě popsal významné hraniční body včetně osazených kamenů se symboly císaře a sousedních majitelů panství. Jen schematicky zakreslil a pojmenoval patnáct plavebních přehrad klaus, nejstarší doložené tyčové značení cesty přes Luční horu či Moosswiese, tedy Černohorské rašeliníště. Vzácně jsou místopisné názvy nepřesné. Snad kvůli výslovnosti svědků, kteří neuměli psát, je Löwenbach uvedený jako Leben, tedy živý potok. Ale pak je tu zásadní chyba, se kterou si lámali hlavu nejedni badatelé. V oblasti Pece si zemský měřič Samuel Globic popletl pravou a levou stranu. Zelený potok tehdy zvaný Velký Petzer nechal i s jeho přítoky vtékat do řeky Úpy zleva z východu, místo zprava ze západu. Jako by dnešní lokality Lučiny, Zahrádky a Zelený důl byly v místě Karlova Vrchu a Růžohorek. Jinak jsou názvy a větvení těchto potoků v pořádku, jen na druhé straně. Samuel by nám na výhrady asi řekl, že jeho úkolem bylo řešení hraničních sporů, nikoliv dokonatá kartografie.

Pražan Hoser o Krkonoších, 1806

Začátkem osmdesátých let jsem v knihovně Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze poprvé nahlédl do graficky

Stranově obrácený soutok Úpy a Zeleného potoka v Peci na Globicově mapě, 1668.

tištěné mapy Krkonoš z roku 1806. Rytina se mi moc líbila. Místopisným obsahem mě ovšem při bádání zavedla v několika detailech do slepé uličky. Až když jsem později mohl nahlédnout do knihy stejného autora s popisem Krkonoš z roku 1803, bylo zřejmé, proč chyby vznikly. Lékař, botanik a národopisec Josef Karel Eduard Hoser zavítal z Prahy poprvé do Krkonoš na podzim 1793. V úvodu knihy děkuje svým rádcům z řad kněží, lékařů, učitelů a úředníků. Všichni byli buď z podhůří nebo nepocházeli z hor, jako třeba přistěhovaní učitelé Johann Wokurka z Maršova nebo Franz Kubsy z Velké Úpy. Absence místních horalů snad vysvětluje řadu omylů v místopisu. Podle Hosera řeka Malá Úpa pramení pod Sněžkou v závěru Lvího dolu. Tady z Vasovy boudy pojmenované podle rodu Wasse udělal Wasserbaude, tedy Vodní boudu. Místo Tippetových bud uvedl Dippelbauden a z místní části Velké Úpy Petzer vznikl Petz, což je medvěd. Růžohorky se původně jmenovaly podle dřevařského rodu Leischnerbauden, nikoliv Lauscherbauden. Černá hora je podle autora mapy Spiegelberg, tedy Zrcadlová hora podle zdejší luční enklávy. Některá jména jsou chybně umístěná. To nesnižuje zásluhy Josefa Hosera o popularizaci Krkonoš a vydání vůbec první tištěné mapy pohoří. Jen připomíná důležitost účasti místních lidí při tvorbě každé mapy.

Fořt Johann Bayer z Pece, 1835

Vážený přítel Veselého výletu profesor chemie a rodák z Velké Úpy Helmut Kneifel nám před triadvaceti lety poslal černobilou kopii mapy lesního revíru Pec. Ručně provedenou mapu objevil zapomenutou v knihovně univerzity v Tübingenu. Přesně zakreslené cesty, lesní chodníky, domy na enklávách, důlní díla v Obřím dole a místopis ukazují na autora dokonale znalého terénu i prostředí. Mapa je podepsaná Revierförsterem Johannem Bayerem, tedy fořtem na polesí Pec. Revirníka známe jako literární postavu myslivce z hor Beyerera v románu Boženy Němcové Babička. Při plavení dřeva po řece Úpě se zastavoval u Prošků v Ratibořicích „jako host nejmilejší“. Román odkrývá reálné situace, když se třeba při vyprávění Beyer svěřuje, že má oblíbené místo s mohutným smrkem nad Divokým, tedy nejspíš Obřím dolem. Sem se chodil vyplatat, když rodiče jeho milé Josefíny nechtěli souhlasit se sňatkem nebo když jim potom zemřel prvorozený syn. My víme, že se jako adjunkt Johann Bayer nastěhoval do lesovny na Velké Pláni a vzal si dceru polesného Antona Čzapelky. V románu jej při plavení dřeva doprovázel syn Aurel zvaný Orlík. Ve skutečnosti měli Bayerovi tři syny, v době pobytu Boženy Němcové v Ratibořicích tu mohl být Eduard nebo Robert. Fořt Johann Bayer zemřel po jednačtyřiceti letech služby v květnu 1853, tedy dva roky před vydáním románu Babička.

Skicaři krkonošského katastru, 1841

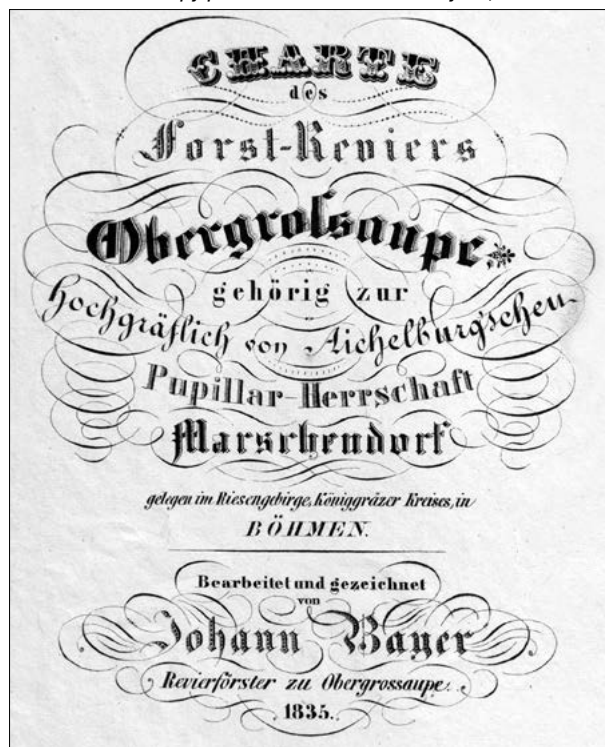
Největší projekt v historii naší kartografie provedlo rakouské mocnářství v první polovině 19. století. Geometři postupně zaměřili všechny pozemky, vodoteče, komunikace i objekty a vytvořili originální mapy stabilního katastru. Do východních Krkonoš se dostali roku 1841, do středních o rok později. Od té doby máme určené hranice a rozlohy svých majetků a můžeme poctivě platit majetkové daně. V soudním okrese Maršov zpracovávali katastr každé obce vždy geometr a zapisovatel údajů. Ten přiděloval parcelám čísla a přiřazoval jejich majitele. Než vytvořili čistopis, používali litograficky tištěný originál k ručnímu zapisování poznámek a zakreslení detailů. Vytvořené skici stabilního katastru jsou unikátním dokumentem s vepsanými majiteli každého kousku půdy, čísly popisnými, se zakreslenými hraničními kameny, s vyznačenými kříži a kapličkami a dalšími detaily, které chybí v čistopisu. V každé katastrální obci jsou zapsáni zpracovatelé, tedy geometr první až páté třídy a zapisovatel. Proto víme,

Lékař Josef K. E. Hoser vydal první tištěnou mapu Krkonoš.

že Franz Soukup zaměřil dodnes užívaný katastr Černé Hory a Velké Úpy 1, Anton Richlý Dolní Malou Úpu a Horní Lysečiny, Franz Hlawatý Maršov 2 a 3, Johann Sochor Rýchory a Suchý Důl. Museli navštívit každé místo a mluvit s hospodáři. Podle příjmení byla většina geometrů a zapisovatelů českého původu, ale díky kontaktu s místními

Hlavička mapy polesí Pec od Johanna Bayera, 1835.

Hrabě Rudolf Czernin-Morzin pro všechny účastníky lesnické exkurze v srpnu 1906 na krkonošském panství nechal zhotovit speciální porostní mapu s vyznačenou trasou.

zapsali německý místopis většinou správně. Skici stabilního katastru jsou přístupné na webu v archivu ČÚZK.

Porostní mapy od Czerninů, 1920

Majitelé panství Maršov a Vrchlabí Czernin-Morzinové byli dobrými lesními hospodáři. Pro přehled o stáří jednotlivých lesních porostů a kvůli možnosti plánovat těžbu si nechali celkem třikrát zpracovat a litograficky vytisknout porostní mapy pro každé polesí v podrobném měřítku 1 : 12 000. Vedle lesnického obsahu jsou cenné pro detailní místopis. Každé lesní oddělení mělo své číslo a jméno často odrážející historii daného místa. Kleinekause v závěru Javořího dolu připomíná zbytek plavební přehrady, oddělení ve Vavřincově dole Jessagraben vychází z přezdívký dřevařského rodu Mitlöchner. Zakresleny jsou i všechny lovecké chaty, chodníky, červeně zvýrazněné hájovny. V roce 1920 práci na mapách odvedli lesmistr Šťastný, geometr Hulek a adjunkt Löfelmann. Mapy pěti polesí z velkostatku Maršov přenechal poslední majitel Jaromír Czernin-Morzin svému nejstaršímu synu Alexanderovi.

Zdenko Feyfar fotografoval nad Labským dolem v srpnu 1949 tvůrce turistických map i českého místopisu Jindřicha Ambrože a Matěje Semíka.

Ten je v roce 2010 věnoval do sbírky Veselého výletu, kde do nich často nahlížíme.

Pro české turisty Semík s Ambrožem, 1948

První dobré mapy Krkonoš s turistickým obsahem jsou z konce 19. století a všechny s původním německým místopisem. Se vznikem republiky a zájmem českých turistů rostla potřeba vytvořit novou mapu. Práce se ujal vysloužilý podplukovník Matěj Semík z Nové Paky a využil vojenský mapový podklad. S obsahem a místopisem mu pomohl znalec Krkonoš Jindřich Ambrož z Jilemnice. Jejich první společné dílo je Podrobná mapa pro turisty a lyžaře v měřítku 1 : 50 000 a s přehledem Muttichových němých značek. Byla schválena ministerstvem školství a národní osvěty v listopadu 1927 i pro školy. Ještě je řídce zaplněná. Některá jména jsou jen přeložená do češtiny, jiná zůstala v původní německé podobě a řada lučních enkláv je neoznačená. Vedle nového místopisu se mapy vyznačovaly reklamní částí na zadní straně s důrazem na podniky provozované českou menšinou. Jejich poslední předválečná mapa vyšla v roce 1938 a další v létě 1946. Už zcela zaplněná mapa vyšla v pražském nakladatelství V. Neubert a synové v roce 1948, obsahuje česká jména bud i větších míst. Na polské straně jsou názvy ještě často v původní německé verzi. Semík s Ambrožem se zasloužili o rozšíření a zlidovění českého místopisu Krkonoš.

Turista s sebou nosí mapu od ROSY, 2020

V době komunismu jsme měli v Krkonoších jen místopisem řídce zaplněné padesátitisícové mapy. V létě 1993 vydal kartograf Jiří Rohlík první pětadvacítku rozdělenou na západ a východ Krkonoš. V dalších letech stále vylepšoval kartografický a místopisný obsah. Poslední, osmé vydání z nakladatelství Rohlík a syn – ROSY z roku 2020 předčí všechny dosud vydané mapy včetně těch digitálních. Menším písmem je uveden i původní německý místopis. Myslím, že Krkonoše známe vcelku dobře, přesto mapu od Jiřího Rohlíka nosíme stále v ruksaku.

Článek doplňuje obrazová část na poslední straně.

Vznik dříve správního centra východních Krkonoš řadíme do kolonizace z konce 13. století, ale nejstarší zmínka je až z roku 1466. V listině o majetkovém převodu panství Žacléř se v česky psané listině uvádí Maršov se železnou rudou. O pětasedmdesát let později je česky zmíněn Marssow se dvěma pustými hamry spolu s Walbergicemi, tedy Albeřicemi a Lisetzinami. Na obrazové mapě asi z roku 1578 s německým popisem jsou Marschendorf, Albendorf a Kolwenthall coby Lysečiny. Všechny tři dříve samostatné horské obce odvozují své pojmenování od výjimečného českého základu. To neplatí pro další místopis Horního Maršova. V mapě 1578 se objevuje Tunkelthall, tedy Temný Důl, v prepisu z roku 1995 chybně uvedený jako Kindeltal. Dělení Maršova na dolní a horní část najdeme už v česky psané berní rule z roku 1652. Na čtyři díly se Maršov rozdělil až v 19. století.

Reissovy domky s chalupou Pražačka

Maršov je středověká lánová obec. Jeden z největších lánů se starým kostelem, farou a hřbitovem patřil panství a později samostatné farnosti Maršov. Vedle byl stejně rozlehlý lán, který se udržel v rodině Reiss od nepaměti až do 20. století. Někdy po roce 1727 si lán v rodině rozpůlili a Franz Reiss získal horní část s rovným místem pro stavbu statku ve výšce 750 metrů. Místo se krátce jmenovalo podle křestního jména dalšího hospodáře Reisse Joachimovy domky. Potom až dodnes to jsou Reissovy domky. V roce 1930 si nechal poslední zdejší Reiss Josef od svého bratra tesaře Franze postavit vedle staré chalupy nový domek (též VV 42/2014). Po válce jej získali chalupáři z hlavního města a do štítu pověsili nápis Pražačka. Když o Vánocích 1972 vyhořelo sousední selské stavení a zůstal tu jen jeden dům, začali někteří používat jméno Pražačka pro celou enklávu. Nepochopením se jméno dostalo i do map a na rozcestníky, přestože místní stále chodí na Reisovky, jak zkráceně říkáme lokalitě Reissovy domky.

Krausovy boudy

Jiný lán na západní straně Maršova III. byl naopak dělením

roztříštěný mezi rodiny Krause, Missberger, Kühnel a Hofmann na téměř sto malých pozemků. Až se divíme, jak hospodáři poznali zrovna svou půdu. Na úbočí Světlé hory v úrovni Modrých kamenů končily selské lány a začínal císařský, později panský les. Jediným výběžkem do panské půdy je později vykloučená luční enkláva se dvěma chalupami. Navazuje na pozemky zmíněného lánů s podílem rodu Krause, podle kterého místo dostalo jméno Krausebauden, tedy Krausovy boudy. Nejstarším dohledaným Krausem z této linie je lesník Zacharias Krause z Černé Hory narozený někdy kolem roku 1670. Po něm následovali v rodové linii Zacharias mladší, který se přiznal do Maršova III. Následoval Josef a jeho syn Franz, pravděpodobný zakladatel Krausových bud kolem roku 1805. Jeho syn Anton Krause před rokem 1841 obě chalupy i s loukou prodal hospodáři z Velké Úpy Aloisi Ettrichovi. Celou luční enklávu i s chalupami koupila roku 1887 majitelka panství Maršov Aloisie Czernin-Morzin za 4200 rakouských zlatých. Přestavěla dřevěné domy do dnešní podoby a zřídila tu hájovny. Vlevo pro polesí Černá hora a vpravo pro Velkou Úpu. Hajní tu žili i několik let po druhé světové válce, dnes to jsou vzorně udržované rekreační chalupy. Všichni předchozí hospodáři respektovali původní jméno místa, tím uchovali kus historie Krkonoš. Krausovy boudy jsou důležitou křižovatkou turistických, cyklistických a lyžařských tras. Sjíždějí tudy i hosté na koloběžkách z Černé hory do Janských Lázní. V posledních letech se tu pasou ovce a pomáhají uchovat luční enklávu.

Jména osobností v místopisu

V roce 2005 se maršovští rozhodli pro lepší orientaci pojmenovat ulice a místní cesty. Vedle převzetí historických názvů jako Malá Ulička – Kleine Gasse a novějších už zažitých jmen Promenáda či Za Vodou vznikla zcela nová. Byla to příležitost připomenout činy a osudy vybraných osobností.

Valmadiho ulice stoupá od silnice u lékařského domu a končí u posledního stavení zástavby rodinných domů Na Slovanech. Dál pokračuje pěšina ke hřbitovu a nejvzácnější

Hájovny na Krausových boudách, 1930.

Mladý stavitel Carol Valmadi v živých obrazech na Maršovské pouti, 2006.

Císař Josef II. v roce 1779 navštívil Maršov, 1764.

památky východních Krkonoš, k renesančnímu kostelu Nanebevzetí Panny Marie. Majitel nedalekého panství Hostinné Jiří z Valdštejna se potřetí oženil s Marií Magdalenou z Lobkovic. A byla to pro nás dobrá volba. Její otec Jan Popel z Lobkovic zval do Čech italské renesanční stavitele, jeho nejznámější investicí je Lobkovický, dnes Schwarzenberský palác v Praze na Hradčanech. Nejspíš s touto zkušeností Jiří Valdštejn pozval na své panství v roce 1572 mladého stavitele a architekta Carolo Valmadiho (asi 1550–1620). Ten se nadobro usadil v Hostinném a jsou mu připisovány v našem kraji významné renesanční stavby a přestavby jako třeba radnice v Hostinném a v Trutnově, kostely v Hostinném, Rudníku, Horním Starém Městě, Dolní Olešnici, Dolním Lánově, podíl na dostavbě zámku ve Vrchlabí a v Horní Branné. S malou výjimkou není u staveb Valmadiho autorství písemně potvrzené, ale tehdy v kraji nepůsobil jiný stavitel, který by to dokázal. A provedení ukazuje na jeden „ateliér“. V případě starého kostela v Maršově postaveného v letech 1603 až 1608 není o Valmadiho účasti pochyb. Obec Horní Maršov je majitelem kostela, o jehož záchranu se zasloužila. Slouží církevním i občanským obřadům, kulturním akcím a je vyhledávaným turistickým cílem. Klíče si hosté půjčují v informačním centru DOTEK.

Třída Josefa II. s hlavní silnicí prochází centrem Horního Maršova. V roce 1945 ji noví osadníci pojmenovali Masarykova, potom Julia Fučíka. Náměstí bylo Dr. Edvarda Beneše a brzy po komunistickém převratu 1948 Gottwaldovo. Začátek silnice do Temného Dolu nesl všesvazové jméno Stalinova. Názvy nikdo nepoužíval a smaltované tabulky někdy v sedmdesátých letech zmizely. Ani jeden ze jmenovaných v Maršově nikdy nebyl. Zato císař Josef II. (1741–1790) je nejspíš jediným českým králem, který Maršov navštívil. Válka o bavorské dědictví mezi Rakouskem a Pruskem se dostala i do Krkonoš. Eskadrona pruských černých husarů a batalion pěšáků přitáhly do Temného Dolu 4. září 1778. U Horního mostu je přepadli horalé a oddíl Chorvatů. Padlo dvaatřicet Prusů včetně velitele. Ostatní byli zajati nebo utekli do lesů. Bitvu u nástupu na chodník k lesnímu hrádku Aichelburg připomíná čtyřjazyčný informační panel. I tato událost přivedla o rok později císaře do kraje pod Sněžkou. Osobně se zasadil o zřízení kostela v Malé a Velké Úpě. Na Dlouhém hřebeni návštěvu připomíná Císařský pramen. Josef II. se zasadil o rozvoj školství, náboženskou svobodu a zrušení nevolnictví. Proto byl oblíbeným Habsburkem i v Českém království. Třída Josefa II. ožije v sobotu 7. září při tradičním setkání sousedů a návštěvníků nazvaném Otevřená ulice. Hlavním motivem happeningu je letos western, tedy divoké východní Krkonoše.

Bertholdovo náměstí s městskými domy z 19. a začátku 20. století dotváří řeka Úpa a modrý ocelový nýtovaný most s posezením na letní zahrádce na jeho obou stranách. Dominantou je secesní budova obecního úřadu s obnovenou kašnou. Majitel panství Maršov hrabě Berthold Aichelburg (1821–1861) se zasloužil o ustavení Maršova soudním okresem, financoval zřízení soudní budovy, dnes s obchodem a pensionem U Hlaváčů. Familiární pojmenování náměstí jen křestním jménem Berthold připomíná oblíbenost šlechtice mezi tehdejšími obyvateli kraje pod Sněžkou. Hrabě byl muzikant, hudební skladatel, měl rád divadlo. Pro koncerty a představení ve svém pivovarském hotelu Brauhof, který byl před požárem v říjnu 1942 dominantou náměstí, zřídil velký sál se stálým jevištěm. Zasadil se o vznik sklárny, přádelny a brusíren dřeva v Temném Dole. Po jeho předčasné smrti mu vděční

Maršované postavili na úbočí Světlé hory památník v podobě lesního hrádku Aichelburg. S klíčem vyzvednutým v informačním centru Veselý výlet si hosté již pětadvacátým rokem mohou obnovený hrádek sami otevřít. Od léta 2004 je Berthold Aichelburg čestným občanem obce Horní Maršov.

Ulice Josefa Tippelta stoupá od hlavní silnice k místu, kterému říkáme Lágrý. Cesta pokračuje jako oblíbená trasa na Reissovy domky a Krausovy boudy nebo je možné projít po chodníku Nad řekou do Temného Dolu. Během války tady nad Maršovem vznikl z typizovaných dřevěných montovaných staveb tábor Říšské pracovní služby. S lopatami cvičili vojáci neschopní bojového nasazení. Stejně potom všichni odešli na frontu. Až na dva poslední „lágrové“ domky je nahradila rodinná výstavba. K bývalému německému táboru symbolicky směřuje ulice pojmenovaná podle maršovského rodáka Josefa Tippelta (1908–1943). Oblíbený učitel se zapojil do katolické sociální organizace Kolpingovo dílo, pro kterou napsal text hymny. Od nástupu nacistů k moci v Německu varoval před nebezpečím, aktivně vystupoval proti Hitlerově straně, protestoval proti kolaboraci konkrétních církevních činitelů. Dva dny po obsazení Sudet byl 10. října 1938 zatčen ve škole ve Vrchlabí a po čtyřletém věznění odsouzen k trestu smrti. Jako nevinný člověk odmítl požádat o milost, byl popraven v Berlíně 6. března 1943 (těž VV 50/2018).

Lukášova ulice je ve stráni zvané od roku 1945 Na Slovanech souběžná s hlavní ulicí. Po vrstevnici propojuje linii rodinných domů z 20. a 30. let. Řada někdejších žáků školy v Horním Maršově ještě vzpomíná na učitele Václava Lukáše (1908–1982), včetně autora tohoto textu. Do jednotřídní obecné menšinové české školy v Maršově IV. nastoupil v šestadvaceti letech 1. září 1934 a v horské obci zůstal do konce života. V květnu 1938 byl povolán do Stráže obrany státu a po záboru Sudet se musel s rodinou vystěhovat z Maršova do Úpice. Byl jedním z prvních Čechů, kteří se v květnu 1945 do obce vrátili. Od 1. září 1945 obnovil ve funkci řídícího učitele obecnou školu a pomáhal se založením nové české komunity. Spoluzakládal hasičský sbor, Sokol, divadelní spolek, místní správní komisi, později byl i předsedou národního výboru. Učil matematiku, kreslení, německý jazyk a vyprávěl o životě v Maršově před válkou, v krizovém roce 1938, o vysídlení Němců a prvních letech s novými osadníky. Poznatky zapsal do kroniky vedené v letech 1945–1963. Lukášovi mají dodnes rodinný domek v Lukášově ulici.

Mališkovu ulici je obecní cesta od hostince Na Kopečku kolem někdejších selských stavení v Maršově III. Páter Jaroslav Mališek (1912–1983) převzal po svém německém předchůdci maršovskou farnost v říjnu 1946. Pocházel z moravské katolické rodiny angažované v občanské společnosti. Jeho bratr František se jako důstojník čs. armády zapojil do odboje a byl nacisty v roce 1944 popraven. Další bratr Vlastimil byl odsouzen po roce 1948 na osmnáct let do komunistického žaláře za práci v lidové straně. Oblíbený farář Jaroslav vedl bohoslužby v Maršově, Velké a Malé Úpě i v německém jazyce

pro starousedlíky ponechané na práci v lese a v továrnách. V prvních poúnorových volbách volil na protest veřejně bílým lístkem, odmítal spolupracovat s církevním tajemníkem, při kázání napadal režim a vysmíval se v kostele přítomným spolupracovníkům StB. Bylo otázkou času, kdy stejně jako bratr skončí ve vězení. V září 1953 nechal na faře přespat dva Poláky, kteří u Sněžky tajně přešli hranici a přes Čechy se chtěli dostat na Západ. Po jejich zatčení u Prachatic prozradili lidi, kteří jim při útěku pomohli včetně Jaroslava Mališka. Po návratu z kriminálu dál bydlel na faře v Maršově, ale nesměl vykonávat kněžské povolání. Pracoval v Dixově brusírně dřeva v Temném Dole a potom v papírně v Maršově I. Za tajné bohoslužby a křty v soukromých bytech byl znovu odsouzen do vězení. Až při politickém uvolnění na jaře 1968 dostal státní souhlas a stal se opět legálně farářem. Prevzal farnost Rudník, kde obnovil vyhořelý kostel od stavitele Carolo Valmadiho. Tam je i pochován. Někdejší domov pátera Mališka fara v Maršově je sídlem Střediska ekologické výchovy SEVER s informačním centrem DOTEK a možností prohlídky celého areálu.

Maršovská pouť

Na Bertholdově náměstí proběhne v sobotu 17. srpna v 11 hodin slavnostní zahájení Maršovské pouti s tradičně kvalitním programem. V 11.30 živé obrazy v podání místních obyvatel připomenou další příběh z historie Maršova. V poledne zahraje jazz-swing-rocková kapela KYX Orchestra z Chrudimi. Pro děti připravilo Divadlo DNO ve 14.30 Dinosauři pohádku a v 15.30 Pohádku o Golemovi. V době od 15.30 do 17.30 nás čeká překvapení, hned potom zahraje Band-a-SKA z Týniště nad Orlicí. Hlavním koncertem je ve 20 hodin vystoupení Anny K. Po krátké pauze program pokračuje ve 21 hodin kapelou Kabát revival z Varnsdorfu, ve 23 hodin zahraje funky-soul-rocková kapela Balage Band feat. Tereza a po půlnoci začne dohrávka s punk-rockovou formací VHS z Krkonoš.

www.hornimarsov.cz

*Učitel Václav Lukáš a farář Jaroslav Mališek
s žáky obecné školy v Maršově IV., 1949.*

Proměna pojmenování horského města je příkladem vývoje pomístních jmen ve východních Krkonoších. Pec byla údajně 3. dílem Velké Úpy a od poloviny 19. století samostatnou obcí i katastrálním územím. Ovšem místní lidé nejvýše položené části Velké Úpy už dávno říkali Petzer. Nejpozději od 16. století tak označovali místo soutoku Úpy a Zeleného potočka, kde už v roce 1644 stála chalupa s rychtou a hostincem později nazvaná Alter Petzer Kretscham, tedy dodnes otevřená Hospoda Na Peci. V panském hostinci se pravidelně konal soudní den pod vedením starého Apperichtera, tedy úpského rychtáře Georga Sagassera. Je možné, že německé jméno Petzer opravdu vycházelo z původně českého označení peci na tavení rudy, ale nejsou pro to důkazy. Pojmenování Pec vzniklo teprve před sto lety a vlastně jen z politických důvodů. Po vzniku Republiky československé na sklonku roku 1918 přistoupili politici k počesťování pohraničí. Nařízení vlády ze srpna 1921 ukládalo vytvoření českého jména obcím s dosud pouze německým názvem. Byli to úředníci, kdo odvodili od jména Petzer nové oficiální jméno horské obce Pecr. Pouze foneticky přepsali německou verzi. Dokladem jsou i poštovní razítka na pohlednicích z té doby s dvoujazyčným textem Pecr – Petzer. Trvalo tři roky, než se podařilo hloupost napravit a obec získala české jméno Pec. Stejně se po válce jmenovaly obce na Šumavě a v Krušných horách, proto přibylo upřesnění. Původní návrh zněl Pec v Krkonoších, až v roce 1948 ministerstvo vnitra schválilo současné pojmenování Pec pod Sněžkou.

Po roce 1918 se československé úřady cíleně snažily dostat češtinu mezi německy mluvící obyvatele. Na úřadech mohli pracovat jen lidé znající českého jazyka. Tím zdůvodnili umístování státních zaměstnanců z řad českých, většinou svobodných mužů. To do Krkonoš přivedlo z vnitrozemí listonoše,

učitele, celníky, policisty, železničáře a úředníky. Nový živnostenský řád podmiňoval získání hostinské koncese uváděním českých názvů a všech jiných nápisů na vývěsních štítech, v hostinských místnostech i na jídelním lístku. Jinou podmínkou povolení provozu bylo zavedení obsluhy mluvící v česky. To působilo komplikace provozovatelům v kraji pod Sněžkou, protože česky mluvil jen zlomek obyvatel. Nejen hospodští, řezníci a hoteliéři začali své děti posílat „na handl“, tedy na pobyt v české rodině ve vnitrozemí. Friedrich Kneifel z hospodářství na Janových boudách vzpomínal na rok u sedláka Josefa Seidela v Suchovršíčích u Úpice spojený s návštěvou místní české školy v letech 1924–1925. Do konce života si pamatoval učitelku Boženu Kratochvílovou. Čeština se mu hodila nejen po válce doma ve Velké Úpě, ale i na východní frontě, kde se dorozuměl s Ukrajinci i se zajatými ruskými vojáky. Stejně tak, když Rusové přišli do jeho chalupy v květnu 1945. Opačně putovaly české děti do německých rodin a škol. Nejznámějším žákem v našem kraji byl malíř a spisovatel Josef Čapek z Úpice pobývající v Žaclěři s návštěvou měšťanské školy ve školním roce 1903–1904. Nařízení uvádět spolu s původními jmény v němčině na prvním místě české ekvivalenty přineslo řadu zmatků a komických tvarů místních jmen. U většiny názvů neexistovala do roku 1921 česká verze, tak si je lidé sami překládali nebo vymýšleli. A do toho ještě vstoupil zvyk názvy zkracovat a tím je i komolit.

Bouda Milíře byla Šaurovka

Nenáročný půldenní okruh přes Modrý a Obří důl vás zavede na několik zajímavých míst. Podél cesty do Modrého dolu uvidíte velké balvany, které sem kdysi přinesl ledovec. Za polovinou cesty je luční enkláva s boudou Milíře. Dřevaři snad už v 16. století upravili kamenitý terén na rovné místo s oby-

Povinně dvoujazyčný vývěsní štít Hospody Na Peci nesl český přepis Starý Pecr Krečam, 1925.

čejnou chalupou zvanou Kohlenschauverhütte nebo zkráceně Schauverhütte. Jméno připomínalo někdejší pálení dřevěného uhlí. Třicet metrů před luční enklávou nedávno ze svahu přibližovali dřevo a klády prohrábly vrstvu černého dřevěného popela z urovnaného kruhového místa. Takových plošin, kde uhlíř páli dřevěné uhlí v milířích, známe v kraji pod Sněžkou desítky. Zajímavé je ve velmi starém místním jméně slovo Hütte, tedy chata či chatrč. To bylo v Krkonoších užívané jen zcela výjimečně pro provizorní nebo s průmyslem spojené stavby. V Peci pod přehradou stála hut' Gifthütte, tedy Jedová chýše odkazující na tavbu jedovatého arzeniku. V Temném Dole byl součástí sklárny hostinec Glashütte. V roce 1912 starou „uhlířskou“ chalupu koupili Franziska a Franz Bönschovi z Růžového dolu a postavili na Milířích hezký dvoupatrový pension s hostincem. O deset let později museli vyřešit české pojmenování domu a na vývěsní štít připsali Šaurova chata. Jako by živnost patřila nějakému panu Šaurovi. Češi si pak dávali kávu a koláč na Šaurovce. Když v polovině třicátých let manželé Bönschovi zemřeli, koupil dům v dražbě pekař z Pece Alois Tasler a přejmenoval živnost na Waldschenke, tedy lesní hostinec. V roce 1945 si zkonfiskovanou boudu pronajala učňovská škola a podle svého sídla ji nazvala Časlavanka. Až později vymyslel přiléhavé jméno lokality i domu Milíře člen okresní místopisné komise profesor trutnovského gymnázia Jaroslav Procházka. Jméno Časlavanka se podle něho více hodilo na označení cikorky nebo likéru.

Děvín versus Studánka

S kantory z gymnázia v Trutnově jsou spojené i další chalupy v Modrém dole. Od Milířů je to do osady Modrý Důl už jen kousek a výhled na Studniční horu patří k nejkrásnějším v Peci. Místní jméno Modrý důl je poměrně mladé, od 16. století se ledovcem přemodelovanému údolí říkalo Rauschengrund, nejspíš podle potoka šumivý důl. Osadě s deseti letními boudami v horní části Modrého dolu horalé říkali Brunnbergbauden podle Brunnbergu, tedy Studniční hory. Dnes je na Studničních boudách pět domů s nejznámější chalupou Děvín. Profesorka z gymnázia Trutnov Marcela Pradáčová si ji v roce 1945 vzala do správy a jméno vybrala jako protíváhu sousední chalupy Studánka kolegy profesora Kováře, kam jezdili především chlapci. Děvín dodnes patří trutnovskému gymnáziu a pobyt tady formoval vřelý vztah k horám už několika generacím studentů. Původní jméno letní boudy Studánka znělo Skihof, když ji v roce 1919 od hospodáře Johanna Hintnera koupil lyžařský nadšenec z Berlína doktor Richard Uebe. Poválečný majitel Bohumil Kovář sem zval své studenty, až jejichž přičiněním při pobytu v únoru 1954 chalupa od kamen v podkroví vyhořela. Potom se sousední Děvín stal občasným horským domovem nejen pro dívky, ale i pro chlapce. Studánka je po zdařilé přestavbě v roce 2011 soukromým rekreačním domem. Níže položená chalupa trutnovských železničářů se po válce jmenovala Hnízdo. Spoluautor návrhu na přestavbu inženýr Jiří Havel jako fotograf a obdivovatel krkonošské květeny prosadil v roce 1958 nové jméno Arnika. Sousedé se inspirovali a nejnižší položené chalupě říkají Hořec.

Bouda či chata

Pod tímto titulkem napsal profesor Procházka v červenci 1961 článek do okresního týdeníku Krkonošská pravda. Upozornil stejně jako před ním jiné odborné autority z Krkonoš, třeba Jindřich Ambrož nebo Josef Šourek, na nahrazování původ-

ního označení horských domů bouda novým výrazem chata. Připomněl nejméně čtyřsetletou tradici pojmu bouda v Krkonoších a také, že je to jedno z mála slov, které převzala místní němčina v podobě Baude. Nepřímo ze zavlečení pojmu chata do Krkonoš obvinil nově příchozí majitele domů a „samolibou Prahu“. Chata je podle Procházky uhlířská, lovecká, trempská, vikendová, ale nikoliv horský dům v Krkonoších. Nám nezbyvá než opakovaně s panem profesorem souhlasit. Až na tu urážku Pražanů, vždyť je mezi námi řada boudařů původem z hlavního města, kteří nechtějí být chataři. A vědí, že tu máme boudy, chalupy, pensiony, hotely, hostince, nikoliv chaty jako u Berounky.

Riesengrund – Obří důl

Z osady Modrý Důl vede žlutě značená propojka do Obřího dolu. Jen sedmdesát metrů po vstupu do lesa je pod cestou další plošina po někdejších milířích. Po chvíli už úzká cesta klesá do osady Obří Důl. Původní jméno ledovcového údolí Riesengrund, tedy Obří důl, je jedno z vůbec nejstarších. Myslíme si, že je odvozené od Riesenberg, tedy obří hora, jak se původně říkalo nejvyššímu kopci v kraji. Od pozdějšího jména Schneekoppe je odvozená mladší česká verze Sněžka. V září 1609 je v česky psané zprávě popsán výstup na Šnekap, ale ještě o dvě stě let později lékař a spisovatel Josef Karl Eduard Hoser ve známé knize a mapě upřednostnil starý název Riesenkoppe. Když se díváte na Krkonoše z podhůří očima stře-

Zkomolené jméno hostince a pensionu Šaurova chata jsou dnešní Milíře, 1933.

dověkého pozorovatele, můžete připustit, že nejvyšší hora na obzoru je obrovská. I proto je Riesenberg nejvýraznějším detailem na nejstarší obrazové mapě z 16. století. Podle názvu hory nejspíš vzniklo i německé jméno Krkonoš Riesengebirge, tedy obří hory. K Obřímu dolu se vážou legendy o prvních kolonistech a samotné jméno umocňuje výjimečnost tohoto místa uprostřed hor. Vysvětlení jména Riesengebirge používáním smyků na spouštění dřeva, které se v němčině také nazývají Riesen, je nejspíš chybné. Staré pojmenování Sněžky tu bylo už před stavbou prvních smyků. Na vůbec nejstarší kreslené mapě východních Krkonoš z roku 1568 se vysoká hora na obzoru jmenuje Risenperg.

Když se za mostkem dáte proti proudu říčky Úpy, přijdete k oblíbenému cíli třeba rodičů s kočárky či seniorů k Boudě Pod Sněžkou se sloganem na venkovní tabuli: Nejlepší sport je kafe a dort. Novou boudu tu před Velkou válkou postavili Juliana a Josef Grossmannovi. Aby o deset let později splnili koncesní podmínky, měli na vývěsním štítu téměř totožný nápis Grossmannova bouda – Grossmannsbaude, přestože německému jménu rozuměl každý. Druhou stále otevřenou restaurací na trase je Bouda v Obřím dole s původním názvem Riesengrundbaude. Starou chalupu založili horníci z rodu Dix snad už v 16. století a služby hostům začali poskytovat u oblíbené výstupové trasy na Sněžku hluboko ve století 19. Při sestupu do Pece ještě minete rodinný pension Betyna s nejmladším jménem na trase.

Sedmdesátiletého Josefa Šourka nad Obřím dolem na již zaniklé Teresině stezce, kterou přejmenoval na Krakonošovu, fotografoval Zdenko Feyfar v září 1961.

Josef Šourek a jeho Betyna

Podstatnou část českého místopisu Pece bez Velké Úpy vytvořil kronikář obce a významný botanik Josef Šourek. Od října 1945 žil s manželkou Josefínou v domku v Růžovém dole a při botanickém bádání poznal dokonale nejen východní Krkonoše.

Jako legionář ve Velké válce bojoval na východní frontě i proti Prusům, u Bachmače byl raněn německou kulkou. Sloužil coby pobočník prezidenta Masaryka. V uniformě plukovníka československé armády prožil ponížení při odevzdání pohraničí Hitlerovi. Několikrát byl vyslýchán gestapem, účastnil se Květnového povstání 1945. Můžeme se divit, že vytčený úkol dotvořit český místopis Pece pojal důsledně antiněmecky? S odstupem času je nám líto ztráty některých názvů připomínajících dávnou historii. Šourek vymyslel dnes běžně užívaná místní jména Malá a Velká Pláň, Růžový a Zelený důl, Vlčí jáma a potok, Liščí louka, Luční potok, Rudník, Bukové údolí, Chaloupky a mnohá další. Některá se nevžila, Zahrádky nenahradilo vlastenecké označení Sokol a z Braunbergu není Slávie, ale osada Hnědý Vrch. Přitom původní jméno je odvozené od tady usedlého rodu Braun, nikoliv podle hnědé barvy. Stejně říkáme, že lyžujeme na Bramberku. O Šourkově důslednosti svědčí příhoda z počátku 50. let. Vyhledal hospodáře a písmáka Friedricha Kneifela, aby mu objasnil místní jméno Blautinesfort v Obřím dole. Dozvěděl se, že Blau je přezdívkou rodu Meergans z Modrého dolu. Tines je zkratkou křestního jména Christian a Fort v místním dialektu znamená Fahr, tedy jízda, pád nebo uklouznutí. Proto se místu, kde turistická cesta pod Obří boudou přechází přes dráhu zemní laviny z roku 1882, říkalo „tam, co se Christian Meergans zřítíl“. Ještě mu Kneifel vysvětlil, že při nehodě Tines nesl jablka do boudy na vrcholu Sněžky. Ve stejném místě bylo i v naší éře několik zimních smrtelných pádů, ale ani od Šourka nemáme pojmenování. Pracovně tu říkáme „u velkého kamene“. Josef Šourek nenavrhoval nová jména horských domů. Jen nesouhlasil s květinovými názvy a doporučoval místo Husovy, Žižkovy, Smetanovy, Lidické či Stalingradské boudy volit jména českých krkonošských patriotů, jako byli Čelakovský, Opic, Sternberg či Purkyně. Jen v posledním případě se mu přání vyplnilo.

Josef Šourek zemřel na selhání srdce jen dva týdny po sovětské okupaci v roce 1968. Brzy potom v doznívající uvolněné cenzuře mohla novinářka a taky naše teta Věra Pokorná vydat článek o panu plukovníkovi. Když šla vrátit vypůjčené fotografie Josefíně Šourkové, vzala mě na návštěvu domu v Růžovém dole s sebou. Na pracovním psacím stole stála jezdecká fotografie Josefa Šourka spolu s TGM. Tady psal návrh místopisu Pece pod Sněžkou, skvěle vedenou kroniku z let 1945 až 1959 a především životní dílo Květena Krkonoš, které vyšlo až po jeho smrti. Z odpoledne stráveném v Šourkově domě mám zážitek na celý život. Brzy nato paní Josefína věnovala svého psa boxeru našemu dědovi a uzavřela dohodu s pražským bytovým podnikem. Za chalupu v Růžovém dole dostala malý byt v hlavním městě a nějaké peníze k tomu. Soudruh ředitel OPBH Prahy 5 pojmenoval Šourkův dům podle své milé Betyna. Nejspíš byla krkonošským patriotem.

Kolínská bouda – Tirolerbaude

Místopisná jména, názvy domů a nejčastěji ulic byly mnohokrát poplatné době či dokonce politicky zneužité a jsou často

spojené s převraty a novým uspořádáním státu. Za monarchie i krkonošské boudy a lázeňské domy nesly jména císařské rodiny, což potom zakázal zákon nové republiky. Nařízené označení svých domů českými názvy sundali nebo přetřeli majitelé hned po záboru Sudet 10. října 1938. Jenže během dvaceti let první republiky Češi postavili řadu nových objektů a ty už měly původní česká jména. Noví němečtí majitelé přejmenovali na Lučinách například Pražskou boudu postavenou podnikem Pošta československá. Na sedm let se stala Stephanbaude. Mezi Čechy oblíbená Kolínská bouda Klubu českých turistů byla Tirolerbaude. Během války řada horských bud nejen v Peci sloužila různou formou nacistickému režimu, třeba k ubytování Hitlerovy mládeže jako v případě Tyrolské boudy, pro KLV tábory vysílající děti z měst na venkov, pro zotavovny vojáků, a dokonce jako výcviková střediska diverzních jednotek. Národní socialisté v čele s Hitlerem zakázali všechny jim nepodřízené organizace. Nahoře na Zahrádkách si v létě 1937 postavil německý spolek Naturfreunde z Ústí nad Labem čtyřpodlažní boudu nazvanou Naturfreundehaus, tedy dům přátel přírody. Po záboru Sudet jim byla zabavena a stala se pod názvem SS-Skihütte střediskem zločinecké organizace Říšsko-německé policie. Po válce bouda sloužila nejprve odborům, od roku 1952 dodnes je dětskou ozdravovnou. První správce Václav Glázar přišel v květnu 1945 z Mělnicka, proto dům pojmenoval Mělnická bouda. Nejrozsáhlejší změny místopisu Krkonoš nastaly po vyhnání starousedlíků. S traumatem z Němci rozpoutané války rezonovalo heslo „Naše české Krkonoše“. Vše, co připomínalo vyhnání Němců, mělo zmizet. V Peci zanikla místopisná jména připomínající rodiny starousedlíků s výjimkou Richterových bud. Ve Velké i v Malé Úpě nebyli noví osadníci tak aktivní, proto se nám zachovaly Tippeltovy, Sagasserovy, Thamovy, Hoferovy, Rotterovy a Rennerovy boudy jako památky na dřevařskou

Místo s velkým kamenem u cesty k Obří boudě starousedlíci říkali podivně Blau-tines-fort, 1916.

kolonizaci. Zůstala i jména enkláv odvozená od křestního jména jako Karlův Vrch, Šimonova Stráň, Šimovy chalupy, Niklův Vrch či Tonovy domky. Řada názvů byla jen přeložena do české verze. Někdy se první pokus nevydařil. Luční enkláva Totenboden se nějakou dobu jmenovala dost hrozivě Umrlčí boudy. Přitom překlad znamená neplodná půda. Dnes se místo s původními chalupami a hezkým výhledem na Velkou Úpu díky profesorovi Procházkovi jmenuje přilehavě Hlušiny. Trutnovská názvoslovná komise se snažila pro boudy prosadit jména květin, například Mělnická měla být Čarovník, Purkyně Hořec, Racek Kuklík, Lidická bouda Moruška, Lucký Vraneček a podobně. Také chtěli, aby se památník hraběte Bertholda Aichelburga lesní hrádek Aichelburg podle otrockého překladu rodového jména jmenoval Žalud. Trvalo ještě řadu let, než se nový český místopis ustálil do současné podoby.

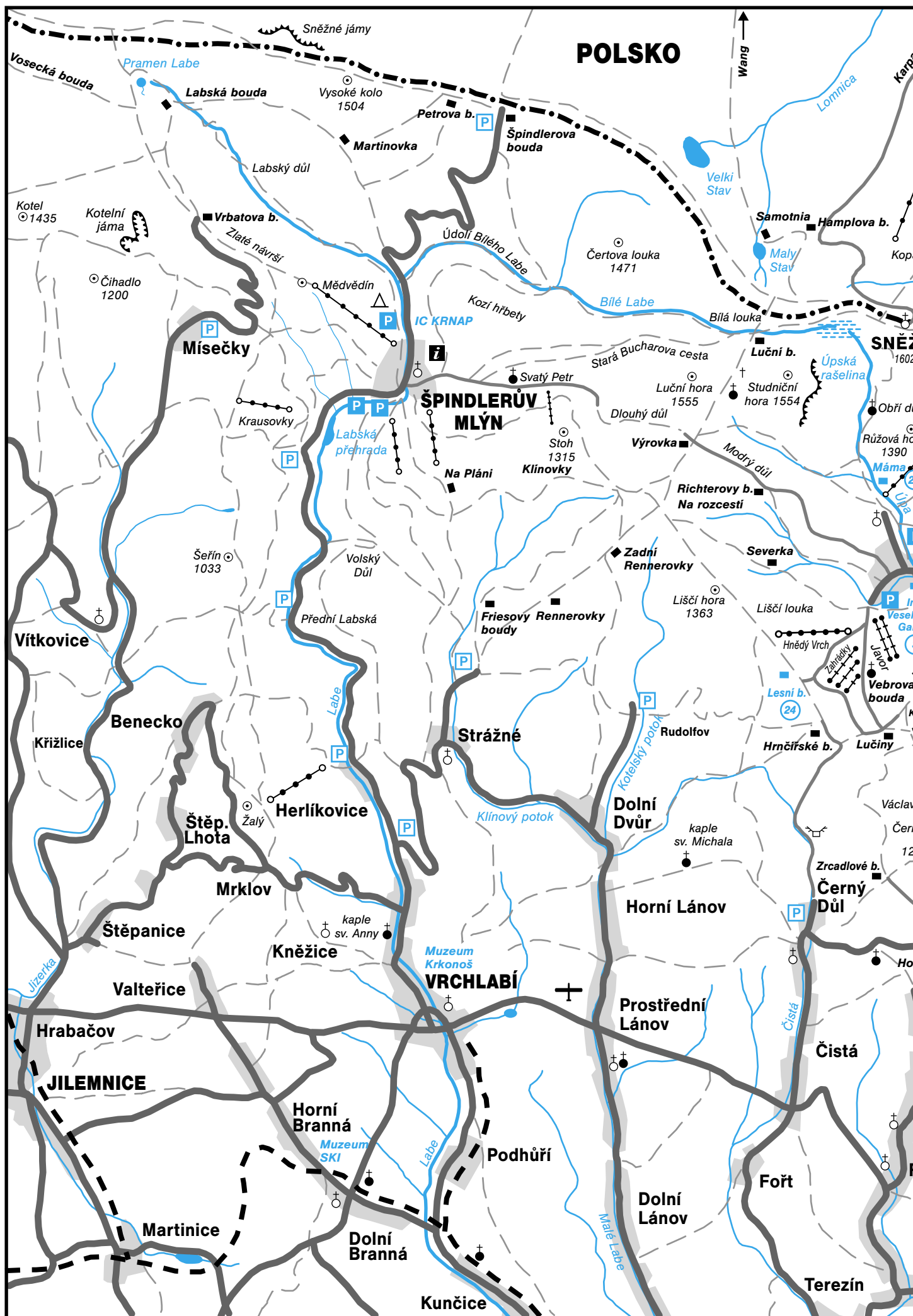
www.pecpodsnezkou.cz

Bouda Pod Sněžkou s původním dvoujazyčným jménem, 1930.

Kolínská bouda se během války jmenovala Tirolerbaude, 1941.

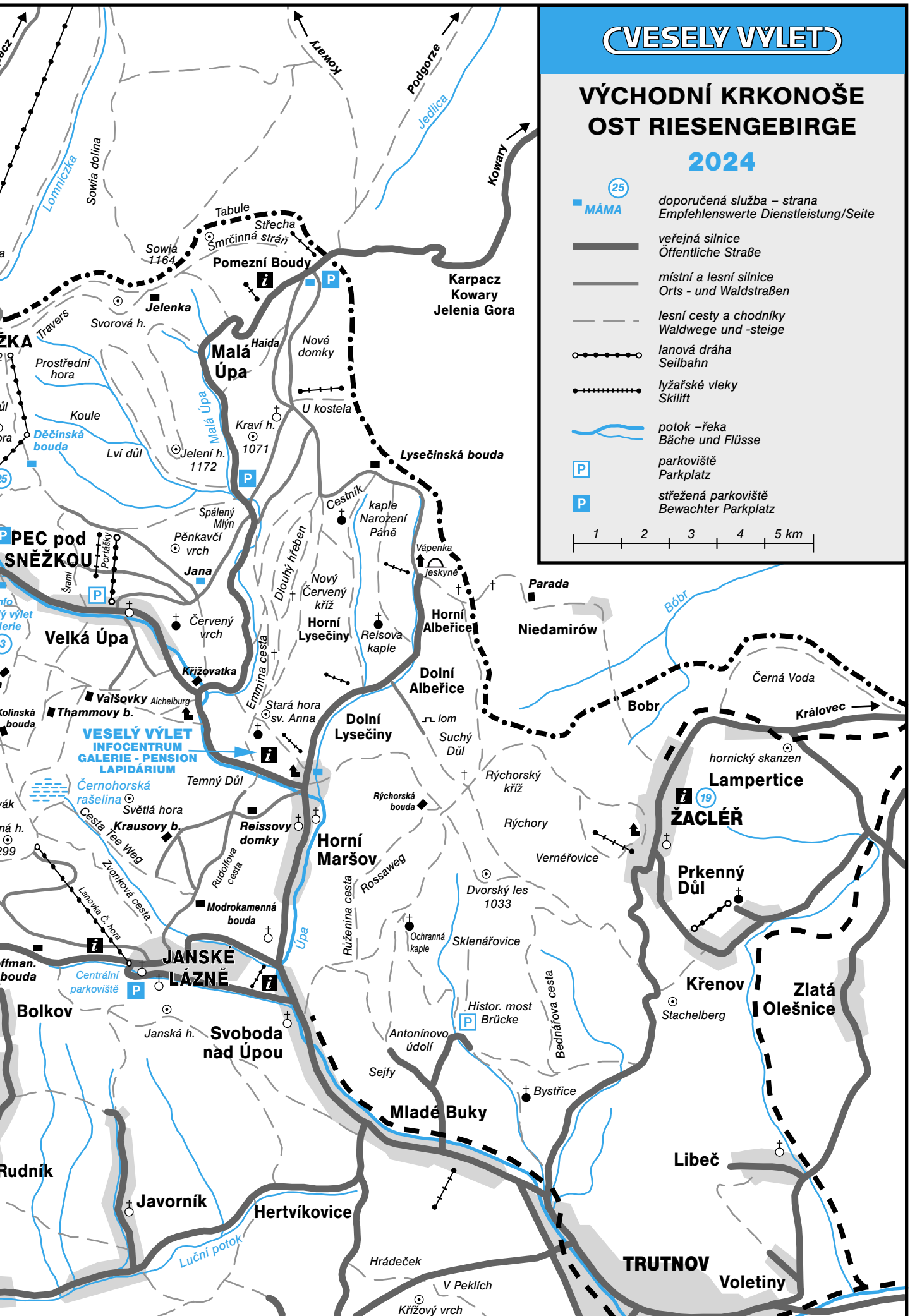

VÝCHODNÍ KRKONOŠE OST RIESENGBERGE

2024

- 25 **MÁMA** doporučená služba – strana
Empfehlenswerte Dienstleistung/Seite
- veřejná silnice
Öffentliche Straße
- místní a lesní silnice
Orts- und Waldstraßen
- lesní cesty a chodníky
Waldwege und -steige
- lanová dráha
Seilbahn
- lyžařské vleky
Skilift
- potok – řeka
Bäche und Flüsse
- P parkoviště
Parkplatz
- P střežená parkoviště
Bewachter Parkplatz

1 2 3 4 5 km

Nejstarší zmínka o Malé Úpě v trutnovské kronice Simona Hüttela je hrozná. Fabien Aust na smrtelné posteli 3. října 1537 vypověděl, jak v Krkonoších zamordoval devatenáct lidí, protože mu v řece Malá Úpa chytali ryby. Místo pokání jen litoval, že počet nezaroval na rovných dvacet. Později založená obec Malá Úpa se jmenuje podle řeky. Když měli na konci 19. století úředníci kvůli dvoujazyčnému poštovnímu razítku přeložit německé jméno Klein Aupa, použili legrační Malá Oupa. S tímto českým jménem se razítkovalo až do roku 1919. Trvale se v Malé Úpě usadili po roce 1566 dřevaři. Z té doby se dochovalo jen několik místopisných jmen. Nejstarším obydleným místem je Fichtig neboli Smrčí, kde se už předtím dolovala železná ruda a „jedna horní budka stála“, tedy hornická bouda. Hraničnímu hřebenu první osadníci říkali das bemische Fichtig, tedy česká smrčina. Dnes malebnou osadou Smrčí s původními chalupami prochází silnice k Pomezí Boudám. Naopak zcela opuštěná je Uhelná Pláň tehdy zvaná Köhler kvůli pálení dřevěného uhlí. Odtud vede k Pomezí Boudám málo navštěvované údolí Černá Voda. Nad tím se klene dokonale oblá Kraví hora už v 16. století nazýva-

Stavitelé klaus v Malé Úpě bratři Messnerové mohli vypadat jako jejich následovníci v rodném Brandenbergu, asi 1900.

ná Khyberg. Od maloúpského kostela ji obtáčí tříkilometrový okruh vhodný i pro kočárky a horská kola, v zimě s upravenou trasou pro běžky. Mezi nejstarší místní jména patří už jen Šnekop, tedy Schneekoppe a Lvi důl neboli Löwengrund. V mapě asi z roku 1578 je označen heslem der ertz seuffen, tedy rudná bystřina. Český psaná zpráva z roku 1609 už mluví podle důlního díla o oužlabí Stříbrný Lev a v roce 1644 tu je zmíněna přehrada Löwenclosure. Lviím dolem prochází lesní silnice vhodná pro cyklisty. V zimě je to jedna z nejdelších upravovaných souvislých lyžařských tras v Krkonoších. Součástí Lviho dolu je krásné údolí připomínající samotné počátky Malé Úpy.

Messnerův důl a Hecher

Ve jmenném seznamu dřevařů z Malé a Velké Úpy ze srpna 1644 jsou také uvedena jména devatenácti přehrad na plavení dřeva, kterým říkáme klausy. Jenom jedna nesla jméno svého stavitele Meßner clause, tedy Messnerova klaus. Jedno ze tří bočních údolí ve Lviím dole je v dolní části dobře průchodné po opraveném chodníku. Levá strana Messnerova dolu ve směru nahoru patří do obce Velká Úpa a je zakončená enklávou Sagasserovy boudy. Pravá strana leží v Malé Úpě, v horní části zanikla luční enkláva se dvěma chalupami Laubplan a zcela nahoře luční enkláva Braunova bouda, kde dnes stojí lovecká chata Braunovka. Jestli luční enklávy vznikly v návaznosti na klausu, se můžeme jen domnívat. V historických pramenech nebyl v Malé ani Velké Úpě zatím nalezen žádný hospodář Messner. Ovšem v nejstarší matrice je v březnu 1646 v Maršově zaznamenán usedlý kovář David Messner. Nyní se původce jména Messnerův důl nejspíš podařilo vypátrat. A byli dokonce dva. V dubnu 1566 sem přišli z Tyrolska odborníci na plavení dřeva a pálení dřevěného uhlí Hans Gauden a Paul Laghner. Navrhli těžbu a plavení dřeva po řece Úpě a dále po Labi do Starého Kolína pro potřeby stříbrných dolů v sousední Kutné Hoře. Zavázali se zajistit v Tyrolsku padesát zkušených dřevařů a dva mistry pro stavbu klaus. V červenci dorazilo do Malé Úpy prvních třicet dřevařů a také „klausenmeister Christof Jeher z tyrolské vesnice Prandenperg v panství Rottenburg“. Dřevařskou obec Brandenberg dobře známe. Už v 15. století zásobovala dřevem doly a hutě v okolí hornického města Schwaz, plavení dřeva s využitím klaus probíhalo ještě před šedesáti lety. Podařilo se nám v Brandenbergu najít rody zakladatelů Malé a Velké Úpy jako Buchberger, Häring, Hintner, Gschwantner, Marksteiner, Pfluger a také jméno Messner. Poslední jmenovaný rod po sobě v Malé Úpě zanechal pouze místní jméno, ale vážený přítel Veselého výletu Engelbert Neuhauser z Brandenbergu našel v jejich vlastivědě překvapivou spojitost s mistrem Christofem Jeherem.

V roce 1416 v Brandenbergu hospodařili Toman a Ull von Höch, tedy v místě zvaném Hech. Tyrolské rodiny získávaly jména podle lokalit, Sagasser pocházel z osady Sagas, Marksteiner z usedlosti Markstein, Wimmer z místa zvaném Wimm a ve sledovaném případě vzniklo příjmení Hecher. V roce 1585 byl v osadě Hech usedlý Peter Hecher s přezdívkou Mesner, tedy kostelník. U jeho dalších potomků je vedle příjmení Hecher uváděno i druhé Mesner. Pro Malou Úpu je podstatná tehdy v Brandenbergu zapsaná poznámka: „Oba bratři (Hecher Christof a nejspíš Peter) strávili mnoho let mimo naši zemi“. V 16. století byli i klausenmeistři negramotní a své jméno mohli jen vyslovit. Proto si spolu s Engelbertem

Neuhauserelem dovedeme představit zkomolení příjmení Hecher na Jeher. A po příchodu do Krkonoš se Christof mohl představit jako Mesner. Z kroniky vyplývá, že se po splnění úkolu vrátili s bratrem domů do Tyrol. Snad proto jméno Mesner ani Hecher nenajdeme v další historii Malé Úpy. Hospodářství v Brandenbergu, ze kterého se vydali do cizí země, nese dodnes jméno Mesnerhof, tedy Mesnerův dvůr. Ale už sto let tu hospodaří rodina Neuhauser původem z usedlosti zvané nejméně od roku 1416 Neuhaus.

Se znalostí dobových fotografií z Brandenbergu si při procházce Messnerovým dolem představujeme Christofa Hechera při práci na stavbě přehrady. Z přitesaných kmenů sestavuje s pomocníky roubenou konstrukci vyplněnou kamením a zeminou. Hráz musí unést tlak zachycené vody a také po naplnění bezpečně otevřít vrata, aby voda snesla do Lviho dolu v korytě potoka připravené sáhové špalky dřeva. V Brandenbergu pomocí jarní vody zadržené klausami dokázali splavit dřevo i úzkým kaňonem zvaným klamm. Messnerův důl je v horních partiích jen malou napodobeninou, ale na krkonošské poměry představuje úzkou a strmou rokli. Díky nepřístupnosti se tu zachovaly více než dvoustleté smrky. Takové zpracovávali dřevaři v 16. století. Teprve před čtyřiceti lety postavená lesní svážnice prochází pod Sagasserovými boudami a končí v zaniklé enklávě Laubplan. V místě, kde přechází Messnerův potok, je jen třicet metrů pod cestou vidět zbytek Messnerovy klausy. Dřevěná konstrukce už dávno zanikla a zůstal jen val pocházející z výplně přehrady. Geomorfolog Vlastimil Pilous zdokumentoval v Malé Úpě deset zachovaných zbytků plavebních přehrad. Pravděpodobně se na jejich stavbě a provozu podílel i klausenmeister Messner se svými tyrolskými pomocníky. Nebýt těchto lidí, kteří přišli i z Brandenbergu, by Malá Úpa vypadala jinak. Dřevaři z rodu Kirchschrager, Brunnecker, Lathe, Marksteiner, Renner, Ruse, Salwender, Wasse a další založili jednotlivé luční enklávy

s rozptýlenou zástavbou jako doma v Alpách. A potom tu hospodařili tři sta osmdesát let, než byli vyhnáni v důsledku nacisty rozpoutané války. Jejich dávní příbuzní hospodaří v Brandenbergu dodnes.

Do našeho oblíbeného Messnerova dolu, kde mluvíme šepem, jsme v létě 2009 prostřednictvím Veselého výletu trochu s obavou pozvali milovníky krkonošské přírody. Upozornili jsme i na další přístupné a přitom neznačené cesty, kterým říkáme po vzoru severoamerických tras divočinou traily (též VV 32/2009). Naše mírné obavy se nenaplnily, místa zůstala klidná a čistá, hosté i místní lidé děkovali za krásné zážitky. Messnerův důl je součástí celodenního trailu okolo Lviho dolu, už několik let zaneseného do podrobné mapy z nakladatelství ROSY.

Kostel – symbol nezávislosti

Horská obec založená dřevaři byla dlouho jen souborem náhodně vykloučených lučních enkláv. Místo rychtářů měli hlavní slovo vrchnosti jmenovaní císařští forstknechti, dnešní mluvou lesničti předáci. Až když nový majitel maršovského panství Berthold Vilém Valdštejn roku 1701 vykoupil od císaře oblast Velké a Malé Úpy, mohli horalé mluvit o své domovské obci. V Malé Úpě zůstali pod správou farnosti Maršov do 1. května 1784. Zasluhou reformy císaře Josefa II. v roce 1791 získali vlastní kostel. Ten od blesku vyhořel a po obnově roku 1805 se dochoval v téměř nezměněné podobě dodnes. Ovšem s výjimkou střechy na věži.

Od března 2019 je majitelem kostela svatého Petra a Pavla místní komunita, což umocňuje význam symbolu samostatné Malé Úpy. Horská obec má spolu se siluetou Sněžky a sekerami dřevařů kostel s červenou bání ve svém znaku. O červenou barvu střechy teď obec vede spor. Kostel je kulturní památkou a významným krajinným prvkem. Do záchrany komunita se sto čtyřiceti rezidenty vkládá nemalé prostředky

Stavba plavební přehrady klausy v Brandenbergu v Tyrolsku, asi 1925.

V červnu 1908 byla nově osazena cibulová bání na věži kostela.

a pořádá sbírku. Připravuje generální opravu střechy a k tomu potřebuje závazné stanovisko památkářů a vyjádření Správy KRNP. Ti si přáli tradiční dřevěný šindel, což obec jako velmi nákladné a ve zdejších klimatických podmínkách obtížně udržitelné odmítla. Pro maloupský kostel typická cibulová střecha na věži nahradila původní skromnější až v roce 1908. V létě o rok dříve se chystali položit na věž novou krytinu a zjistili, že je po sto letech krov uvnitř úplně shnilý. Konstrukci sundali a věž zůstala skoro rok bez zakončení. Přes zimu zednický a tesařský mistr Franz Wanka ze Svobody připravil novou cibulovou bání v barokním stylu. Na věž byla střecha i s oplechováním umístěna během osmi dnů v červnu 1908. Klempířské práce s užitím širokých falcovaných plechů provedl Gustav Renner z Černého Dolu. Výměna zakrytí věže stála 2900 korun rakouské měny. Náboženskému fondu na opravu přispělo okresní hejtmánství, tedy jako dnešní památkáři, panství Rudolfa Czernin-Morzina, tedy KRNP, zástupce biskupství Ladislav Tůma, tedy katolická církev, starostové Dolní a Horní Malé Úpy, vrchní učitel, polesný a řada dalších místních lidí. Věž měla stříbrně světlou barvu. Do června se zbarvila při zakrytí střechy lodi červeným plechem před půl stoletím. Většina obyvatel jinou barvu kostela nepamatuje. Ční nad okolní zástavbu a dělá z lokality U kostela jedno z nejkrásnějších urbanistických míst v Krkonoších. Kostel i barevností vyniká a tak jako jinde je to jedna z jeho funkcí. Červená střecha se dostala také do literatury v románu Rozpůlený dům Alice Horáčkové. Maloupská radnice si kvůli tradici, dominanci v krajině, obecnímu znaku a dalším výše uvedeným důvodům přeje ponechat červenou barvu na falcovaném plechu. Zástupce KRNP trvá na jednotné černé barvě, památkáři nechtějí plechové falcované pásy. Lodi požadují pokrytí plechovými šablonami, na bání si představují drobné plechové šupiny. A je tu zásadní otázka zastoupení barvou střechy maloupského kostela. Má místní komunita právo trvat na svých argumentech a žádat úředníky o zvláštní přístup? Nebo má přednost sjednocení barevnosti střech na horách? Zaplatí památkáři, tedy stát svou nákladnější variantu? Jako znalci místního prostředí si dovoluujeme navrhnout kompromis, střechu s plechovými šablonami na lodi, falcovaným plechem na bání a sanktusníku, vše provedené v tmavě červené barvě. A všichni uvidíme, jak spor o podobu veřejné stavby nakonec dopadne.

Galerie Celnice na Pomezních Boudách hostí do konce července 2024 fotografickou výstavu cestovatelky **Pavly Bičíkové**. Od 3. 8. do 30. 11. 2024 je připravená výstava akademické malířky **Jitky Štenclové**. K tomu nám autorka napsala několik řádků. Výstava *mých obrazů v Malé Úpě* je výsledkem souhry několika šťastných okolností, zejména pošťouchnutí přáteli, podpory místní komunity a silné inspirace horami. Tou poslední kapkou, jež mne přiměla vrhnout se střemhlav do práce, byla návštěva zdejších výstavních prostor, které mne upoutaly svou čistou a prosklenou architekturou. A tak jsem se s chutí pustila do malování obrazů, jež by souzněly s čar-

ovným prostředím Krkonoš. Představuji si vítr fičící nad vrcholy hor, vidím před očima ranní mlhy a jsem uchválena nebeskou podívanou s kupícími se mračny poháněnými horskou brízou. Magická jsou také nasvícení panoramat v hodině mezi dnem a nocí, jakož i výhledy na Sněžku po prvním poprašku sněhu. To všechno jsou dobré důvody zasadit výhonek své tvorby právě sem, do magického milieua Krkonoš. Je to také vhodná příležitost k propojení mé tvorby s přírodou a k vychutnání si nejen s tím spojeného pocitu úžasu, kontemplace a inspirace, nýbrž i ke sdílení těchto prožitků se všemi, které mé obrazy osloví. Ráda bych tak vzdala hold bohaté historii a kultuře, jež se odráží v umění, architektuře a v lidech, kteří zde žijí. A nejenom zde. Ne náhodou se výstava jmenuje *Tady i jinde*, neboť krkonošský *genius loci* je tajemným myceliem propojen i s cizokrajnými obzory, jež na výstavě také náznakem zazní, tak jako v pohádkách.

Informační centrum Horní Malá Úpa, Pomezní Boudy, PSČ 542 27, tel.: 499 891 112, e-mail: info@malaupa.cz. Je otevřené denně od 9 do 16.30 hodin, mimo sezónu od 10 do 15. Dobře se tu domluvíte německy i polsky. Transparentní účet záchrany maloupského kostela je u České spořitelny 4691943339/0800 (IBAN CZ67 0800 0000 0046 9194 3339). www.malaupa.cz

Obraz s krkonošským motivem Jitky Štenclové pro výstavu v Malé Úpě.

Odkud pramení název města

Objevná cesta ke kořenům, nebo můžeme říci k pramenům, názvu míst žacléřského regionu není přímočará, je mnohdy plná skrytých odkazů na pohnutou minulost.

Pod ostrohem s hradem, dnešním zámek, původně stávalo městečko nesoucí název Bornfloss, které po husitských válkách zcela zaniklo. Název byl používán v různých obměnách Bornwlos, Pornfloss, Bornflus... a je vykládán jako „voda vyvěrající z pramene“. A skutečně, ze Žacléřského hřbetu táhnoucího se nad náměstím a hlavní cestou protínající Žacléř vyvěrá velké množství pramenů, které po staletí zásobovaly vodou obyvatele. Ti je sváděli do městských kašen. Bývalo jich ve městě několik. Kupříkladu jen na náměstí bychom v dobách minulých napočítali pět takovýchto zásobáren vody. Své názvy získávaly podle obyvatel, kteří v jejich blízkosti žili, nebo podniků, které vodu využívaly – Pivovarská kašna / Brauereibiete, Löwitova, Baudischova kašna / Löwit-, Baudischbiete a kašna na náměstí / Ringbiete. Dodnes se ve městě dochovaly čtyři kamenné objekty. Zřejmě okolo poloviny 16. století za Kryštofa z Gendorfu bylo město obnoveno. Nepřejalo však starý název, ale bylo pojmenováno Bernstadt, což je vykládáno jako Bernartovo nebo medvědí město. Od tohoto názvu byl zřejmě také přejat motiv medvěda do městského znaku. Stále častěji však byl pro město v písemných pramenech používán název hradu Schetzler, Schetzlar, Schatzlar, ve významu „místo výběru daní, poplatku“. Odtud už je to jen krůček k počeštěné podobě Šaclíř, Žacléř. Ze žacléřského náměstí, které mimochodem bylo v různých časech pojmenováno různě a zejména poplatné své době, např. od jednoduchého Ringplatz přes Adolf Hitlerplatz, Stalinovo náměstí, náměstí Julia Fučíka až po dnešní Rýchorské náměstí, se v tomto příspěvku vydáme dvěma směry, v obou případech po zelené turistické trase. První bude směřovat do údolí, další do horské oblasti Rýchor. A cestou si ozřejmíme i jejich místopisné názvy.

Přes Prkenný Důl k pevnosti Stachelberg

V rohu náměstí, které má nevšední trojúhelníkový tvar, prudce klesá cesta, jejíž označení „Střízlivák“ budí vášně a zájem veřejnosti. Označení je přiléhavé, vzniklo sice jakožto oficiální pojmenování ulice až na konci 20. století, ale místní lidé jej používali odedávna. Pod Střízlivákem v Prkenném Dole se nacházel hostinec pana Kuhna a při stoupání prudkou cestou do Žacléře v podroušeném stavu se často stávalo, že dotýčný skutečně cestou vystřízlivil. Příjemnější je vydat se touto cestou dolů po zelené turistické cestě, která nás zavede k rybníku, kde je možné vyzkoušet loďku Sněženku pojmenovanou po Sněžném potoce, který rybník napájí, a poté se vydat po stejné turistické značce k dělostřelecké

tvrzi Stachelberg a rozhledně Elišce. Při hodinové prohlídce útrob pevnosti se dozvíte zajímavosti k její výstavbě v letech 1936–1938 a k zamýšlenému využití. Cestu zpět do města lze volit přes zaniklou obec Vernířovice dříve Wernsdorf, tedy Wernerova vesnice, z níž se nabízí pohledy na zbytky původních kamenných domů a hezké výhledy na město Žacléř i blízké polské území.

Po stopách výrobců porcelánu až na Maxovku na Rýchorách

Na žacléřském náměstí láká k návštěvě městské muzeum, jehož nejnovější expozicí je unikátní sbírka žacléřského porcelánu Václava Petíry, přičemž stále vystavena je polovina z celkem 1600 předmětů. Na návštěvu lze navázat výpravou kolem doposud fungující žacléřské porcelánky do výše položených horských oblastí Rýchor. Pro vystoupání blíže k Rýchorám, opět po zelené trase, představuje jednu z možných přístupových cest zdolání „Poláku“. Český název odkazuje na zakladatele a majitele žacléřské porcelánky, rodinu Pohlových, kteří továrnu v roce 1878 založili a vlastnili ji po několika generacích až do konce druhé světové války, kdy byl podnik znárodněn a majitelé vysídleni. Původní majitelé odešli, ale název „Pohlberg“ – „Polák“, používaný místními dosud, stále upomíná na jejich působení.

Rýchory můžeme směle nazvat krásným stále trochu zapomenutým klenotem Krkonoš, který je stranou davů turistů. Cestou je možné obdivovat nejen daleké výhledy na Krkonoše i polskou stranu s dominantní nádrží Bukowka, ale i krásné rostliny – koniklece, náprstníky, lilie nebo zkroucené kmeny buků ve Dvorském pralese. Občerstvení škýtá Rýchorská bouda, v jejíž blízkosti se nachází vyhlídka Maxovka. Na kamenných základech dříve stávala Maxova bouda, pojmenovaná podle donátora objektu Maxe Hirsche. Název Rýchory / Rehorn / das Goldene Rehorn je vykládán jako zlaté táhlé pohoří, kde v minulosti skutečně těžili zlato. Každý název má svůj skrytý příběh a bylo by možné je rozvíjet dál a dál. Doplňme již jen, že k Žacléři historicky kromě Rýchor patřily další dříve samostatné obce, již zmíněný Prkenný Důl pojmenovaný podle panské pily, která zde stávala, Bobr / Bober nazvaný dle bobrů žijících na březích stejnojmenné říčky, jež zde pramení a po krátkém toku po našem území se v Polsku mění v mohutnou řeku, a Černá Voda / Schwarzwasser nazvaná podle barvy tamního potoka a odkazu na těžbu černého uhlí. Zavítejte do našeho žacléřského regionu a objevte místa ukrytá za jejich názvy.

Městské muzeum Žacléř a Turistické informační centrum, Rýchorské nám. 10, 542 01 Žacléř, tel. 499 739 225, e-mail: muzeum@zacler.cz. Je otevřeno denně kromě pondělí od 9 do 16 hodin.

www.muzeum-zacler.cz

Eva Rennerová
www.zacler.cz

Maxova bouda, 1906.

Vyhledka Maxovka, 2021.

Janskolázeňští nemají rádi, když se objevuje Janské Lázně s dlouhým á. Jméno města je odvozené od Jana Křtitele, jen nevíme, jestli byl dříve nazvaný Janův termální pramen nebo u něho stojící svatojanská kaple. Přestože je místo s léčivým pramenem známé již od středověku, první zmínku s pojmenovaným pramenem máme až ze 16. století. V německém jazyce to byl dlouho Johannisbrunn nebo Johannesbrunn, v českých textech se v roce 1572 poprvé objevuje Teplice Svatojanská. O sto let později se již mluví o lázních, tedy o Johannisbade. České pojmenování Janské Lázně odvodili až koncem 19. století. Jako v jiných místech s léčivými prameny měly už první lázeňské domy svá jména. Tradice pojmenovávání hotelů, pensionů, vil, restaurací i chalup je v Janských Lázních nejstarší v Krkonoších, sahá před rok 1850.

Vratislav, Vídeň a Praha

První lázeňské domy se jmenovaly podle míst, odkud často přijížděli hosté. Vedle nejstaršího pojmenování Baadhaus, tedy Lázeňský dům čp. 1 se dvěma termálními prameny, to byly v pořadí podle vzniku Stadt Breslau čp. 30, Wienerhof čp. 35 a Stadt Prag čp. 39. Dnes stojí už jen Vídeňský dvůr, který se nejprve jmenoval Posthof a kvůli politickým změnám později neutrálně Marienhof, Vltava a po pečlivé renovaci v roce 2016 nese jméno Karina. Zatím nevíme, podle které dámy. Na kvalitně provedené kovářské práci u balkónů se dochoval emblém s iniciálami JK připomínajícími zakladatele Johanna Kunerta. Další domy nesly jména zemí Preussischerhof čp. 38, Villa Bohemia čp. 2, Deutscheshaus čp. 34. V Janských Lázních se v centru města nikdy neměnila čísla popisná, proto pořadí dokumentuje dobu vzniku stavební parcely. Bohemia má čp. 2, protože roku 1870 nahradila chalupu z 18. století. Ještě před tím krásně zachovaný lázeňský dům nesl jméno majitele svobodného pána Silbersteina. V roce 1945 se prvnímu správci Josefu Taršinskému jméno Bohemia nezdálo dost české, tak dům přejmenoval na Čechie a sousední zdobnou vilu Anna-Marie čp. 67 na Moravěnku. Bayerischerhof čp. 36 postavený již roku 1858 se překvapivě nejmenuje podle Bavorska, ale zakladatele kdysi výstavního lázeňského domu z rodiny Bayer.

Za císaře pána

O svá původní jména přišly po vzniku Československa domy připomínající vazbu na rakouskou a německou monarchii.

Kurhaus neboli Lázeňský dům s pomníkem císaře Franza Josefa I., 1919.

V červenci 1876 navštívil Janské Lázně při své studijní cestě po českém království nástupce rakouského trůnu princ Rudolf, tedy syn císaře Franza Josefa I. a jeho oblíbené manželky zvané Sissi. Proto se údolí s vycházkovou cestou jmenuje Rudolfovo údolí. V místě dětské léčebny Vesna brzy po návštěvě korunního prince vznikla restaurace Rudolfstal čp. 71 založená majitelem maršovské papírny a propagátorem turistiky Prosperem Piette. Ostatní jména spojená s panovnickou rodinou zmizela. Z Kaiserstrasse se stala Pietteho, dnes Rekreační ulice. Jeden z nejvýraznějších lázeňských domů se od založení roku 1875 jmenoval Kaiser von Österreich čp. 62. Majitelka Hermína Exner a její syn a starosta Ernst Exner snad podle dřevěných balkónů zvolili nové nepolitické jméno Terrassenhof, z čehož vzniklo zkrácené Terra. Vysoko nad lázněmi stojí od roku 1875 u vycházkové trasy na Střední hřeben Mariánská výšina čp. 64, která se skoro padesát let jmenovala Kaiser Franz Josef Höhe. Johann Kunert musel přejmenovat oba své domy, kromě již zmíněného Vídeňského dvora neobstál ani sousední Německý císař čp. 49. Před čtyřiceti lety zbořený zdobný dům se za republiky jmenoval Bergeshöh, tedy Horská výšina. Ze sousedního hotelu Habsburg čp. 72 na hlavní ulici je již sto let Evropa. Rovněž v hlavní Lázeňské ulici vyniká Achilleion čp. 46, který nechal postavit jiný dlouholetý starosta Janských Lázní Wenzel Stark už v roce 1865. Po návštěvě následníka se jmenoval Kronprinz Rudolf. Starostova rodina měla poblíž ještě další čtyři výstavní lázeňské domy, z nichž se dochovala pouze nejmladší Villa Sanssouci čp. 75. Naproti ní v dnešním parku stál Deutsches Haus čp. 34 přejmenovaný na Bílý kříž a hned vedle Starkova restaurace čp. 23 a Villa Stark čp. 47, která vyhořela během války roku 1943.

Domy místních rodin

Více lázeňských domů vlastnily a provozovaly i další janskolázeňské rodiny. Johanna a Richard Ettrichovi navázali na práci zakladatele Johanna Zippela a měli na začátku dnešní Lesní ulice čtyři domy pro hosty. Villa Silberquelle čp. 45 si uchovala od roku 1865 dodnes původní krásnou podobu i jméno Stříbrný pramen. Vedlejší lázeňský dům čp. 44 už má čtvrté jméno. Nejprve Freundschaftssaal, potom Hotel Ettrich a v reakci na pojmenování během války Haus Sudetenland vymyslel roku 1945 správce František Holát jméno hotel Slovan. Kupodivu neobstála ani další dvě jména domů rodiny Ettrich. Z vily Aurora čp. 27 je Réva a vila Falke čp. 53, česky sokol, dostala od Holáta název podle české mytické hory Blaník. Čtyři hotely měla úspěšná rodina židovské víry Spiro původem od Vídně. Do Janských Lázní přišli Klara a Emil Spiro v roce 1897. Domy nestavěli, ale postupně koupili již zaběhnuté podniky. Hotel Austria čp. 52 museli za Československa přejmenovat na Astoria. Historický dům Goldener Anker čp. 40 z roku 1860 si uchoval jméno Kotva, jen bez přívlastku zlatá. Další dva lázeňské domy rodiny Spiro byly ve stráni nad Kotvou, ale potkal je neblahý osud stejně jako majitele. Válku přežila jediná vnučka a po roce 1945 zanikly oba objekty. Ve vile s romantickým jménem Parkschlösschen čp. 37, tedy zámek v parku, bývala židovská modlitebna. Ještě výše stál domek čp.

42 původně s fotografickým ateliérem. Poslední německý starosta Janských Lázní Georg Sturm zemřel násilnou smrtí v květnu 1945. Jeho otec Johann Sturm vybudoval a provozoval dva tradiční pensiony blízko Lázeňského domu. V českém překladu si uchovaly původní jména. Ville Morgenstern čp. 22 z roku 1870 ponechal první národní správce Bohumil Erlebach jméno Jitřenka. Sousední mladší Villa Sturm čp. 79 je po zdařilé rekonstrukci pension Villa. Třetí dům koupil až po roce 1920 Georg Sturm i se jménem Flora čp. 17. Stejný nápis zdobí štít i dnes. Jeden z nejhezčích tradičních dřevěných domů v Krkonoších je od roku 1992 kulturní památkou.

Boudy na Černé hoře

Svá jména mají domy i v dříve samostatné obci Černá Hora, jen po připojení k Janským Lázním v lednu 1950 dostaly nová čísla popisná. K obci založené dřevaři v 16. století patří luční enklávy s boudami na Černé hoře. Zrcadlové čp. 127 a Zinneckerově boudě čp. 129 zůstala původní, jen počeštěná jména. Malé a Velké Kühnelovy boudy připomínaly jeden z nejstarších rodů pod Černou horou. Od roku 1945 se jmenují podle města Pardubice. Jméno Černá bouda čp. 47 a 171 vychází z původního Schwarzschatbaude, tedy na Černé pasece. Z předchozích štací zkušený boudař Jan Černý začínal na Černé hoře v Sokolské boudě. Pod dojmem stoupajícího cestovního ruchu po zprovoznění lanovky v roce 1928 koupil na spodní straně Volských bud letní boudu čp. 45. Na jejím místě postavil veliký horský hotel Černý. Nejprve mu ho sebrali nacisté pro potřeby Luftwaffe a po únoru 1948 znárodnili komunisté. Z pojmenování se vytratilo příjmení zakladatele, zůstal Horský hotel čp. 145. Dnes má ještě dodatek Desítka, protože bouda vlastní městská část Praha 10. Hostinec provozovaný nepřetržitě od roku 1865 v původním interiéru a se stejným jménem Hoffmannova bouda čp. 125 získal roku 1889 Johann Erlebach z dnešního Špindlerova Mlýna. A ponechal původní název připomínající někdejší hospodáře. Také proto, že nedaleko odtud postavil příbuzný Josef Erlebach v roce 1905 Erlebachs Gasthaus čp. 108. Jeho syn Ludwig později dům přejmenoval na Ludwigsbaude a tak Erlebachy skryté připomíná Ludvíkova bouda dodnes.

Na počátky osídlení Černé Hory odkazoval název hostince a později hotelu Zur Klause čp. 204, česky U Klausy. Hospodář Johann Jeschke si povšiml zájmu lázeňských hostů o návštěvu skalnaté soutěsky Klausový důl a nabídl jim ve svém domě už v roce 1883 první služby. S pomocí příbuzného starosty Janských Lázní Wenzela Starka vystavěl hostinec a nazval jej podle zbytků nedaleké plavební přehrady z 16. století. Po stavebních úpravách v roce 1905 přibýlo jméno Hotel Jeschke. Změnu přinesly události roku 1945, první správce Lochman zavedl dodnes užívané jméno Horský dvůr. Příbuzný Alfred Jeschke po návratu z Velké války koupil již třicet let provozovaný hostinec Braunbaude, tehdy ještě v katastru obce Maršov II. Dům na samotě přejmenoval podle skalní dominanty Blausteinbaude, tedy Modrokamenná bouda. Výletním místem je hostinec dodnes.

Jménem revoluce

Také jinde v Krkonoších odboráři z revolučního hnutí přidělili po roce 1948 zotavovným revoluční jména. Nejvíce odborových zotavoven a tím i ohavných jmen bylo ve Špindlerově Mlýně. Pamatujeme Rudý prapor, Pochodeň, Pětiletku, Práci i zneužitě termíny Havíř, 9. květen či Dukla. V Janských Lázních chtěl Hotel Schier čp. 57 zprivatizovat nový nájemce,

dům již nesl jeho jméno hotel Šimek. Ale brzy tu vznikla zotavovna ROH Brigáda. Dnes je v kulturní památce z roku 1874 vzorně opravený pension Janský potok I. Z kvalitní vily pojmenované podle textilního průmyslníka Walzela byla před demolicí ubytovna Rudá hvězda. V dolní části obce Černá Hora stál od roku 1893 výrazný hotel Skalní hrad, tedy původně Hotel Felsenburg naposledy s čp. 155. Po válce se chvíli jmenoval hotel Ivan, než se stal zotavovnou Siréna.

Jen z krátkého výčtu je patrné, že jména lázeňských domů bezesporu patří do nehmotného kulturního dědictví Krkonoš. Tak by se k pojmenování objektů i míst v horách mělo přistupovat. Všechny domy Janských Lázní včetně těch zaniklých jsou i s jejich jmény editované do webové databáze archakrkonos.cz. Proto je snadné porovnávat současnost s minulostí.

www.janske-lazne.cz

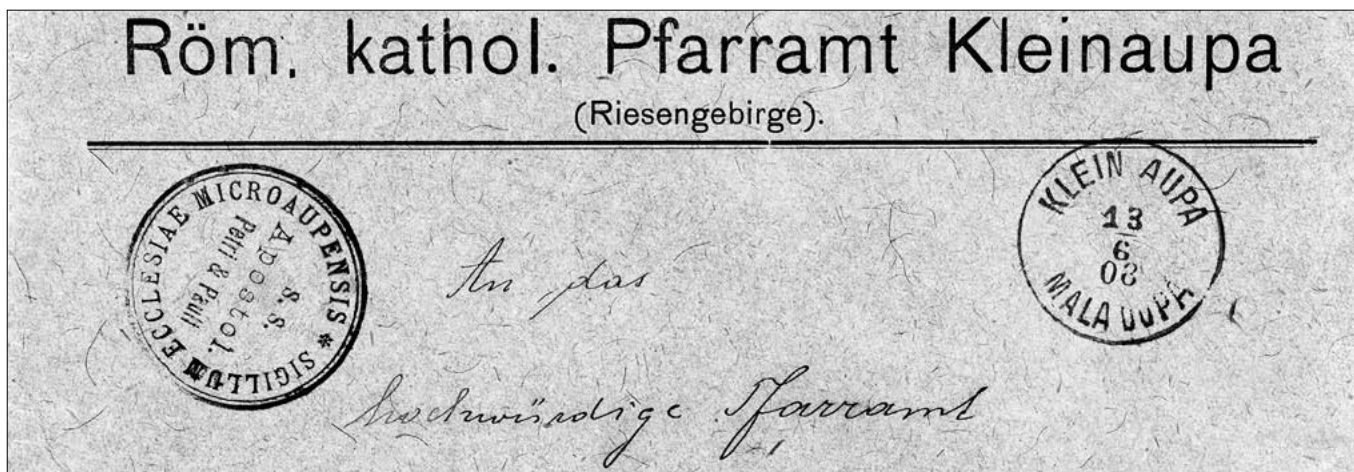
Lázeňské domy Habsburg, Německý císař a Vídeňský dvůr se musely přejmenovat, 1910.

Pruský dvůr se již sto let jmenuje Janský dvůr, 1917.

Hostinec U Klausy a později Hotel Jeschke je dnes Horský dvůr, 1931.

Klein Aupa – Malá Oupa, 1908.

Pecr – Petzer, 1923.

Poštovní úředník Václav Opočenský
stojí za poštmistrovou ve Velké Úpě, 1932.

Názvy poštovních úřadů ve sledovaném soudním okrese Maršov ukazují na občasnou zmatenost při zavádění českých jmen sídel v prostředí s dominantním německým jazykem. Evidujeme celkem sedm poštovních úřadů, dvě poštovny na Sněžce a jednu v Černé boudě. Poštovní úřady byly sice státní, ale svá sídla měly v soukromých domech poštmistřů. Povolání se často dědilo a pošta zůstávala ve stejném domě. Listonoši roznášeli zásilky i do nejzapadlejších míst. Telegram doručili na horskou boudu nebo chalupu i v neděli večer. Denně našlapali i přes deset kilometrů. Ještě před čtyřiceti lety roznášeli poštu i v zimě v Horních Albeřicích, po samotách Malé Úpy nebo Pece pod Sněžkou. Docházeli i na Luční boudu. Dnes jsou v Úpském údolí v provozu čtyři poštovní přepážky, všechny v režimu pošta Partner s výjimkou úřadu ve Svobodě nad Úpou, která dosud patří pod státní podnik. Tradiční službu spojenou s letitou poštovní profesí se snažíme zdokumentovat s obavou, že to jednou bude pouze historie.

1851 Maršov – Marschendorf se sídlem soudního okresu otevřel první poštovní úřad dlouho spojený se jménem poštmistra a starosty obce Maršov IV Karl Scholze. České jméno Maršov se na jednokruhovém razítku objevilo již roku 1888. Tradiční poštovní úřad zanikl v dubnu 2017, v červnu 2020 se vrátila do stejného domu služba Partner.

1859 Svoboda – Freiheit si nevěděla rady s českým pojmenováním obce a tím i poštovního úřadu. Přestože již od roku 1873 patnáct let neslo dvoujazyčné kruhové razítko FREIHEIT / SVOBODA, po vzniku republiky se úřad jmenoval VRAJT / FREIHEIT. Od roku 1924 to je s válečnou pauzou Svoboda nad Úpou.

1866 Velká Úpa – Gross Aupa s historickým centrem u kostela měla poštovní úřad ve třech různých domech. Od počátku a nejdéle u rodiny Preller, která provozovala hostinec Zur Post, tedy Na Poště. Po vzniku Československa byla povinná znalost češtiny, což vedlo k příchodu českých listonošů a úředníků. Například v letech 1930–1932 tu pracoval poštovní úředník Václav Opočenský pod vedením poštmistrové Marie Pflugerové. Po téměř sto padesáti letech byl provoz pošty ukončen.

1868 Janské Lázně – Johannisbad měly provoz lázní omezený pouze na letní sezónu, proto se poštovní úřad

otevřel do roku 1874 jen od května do září. Až po vzniku Československa na razítku přibýlo i české jméno úřadu.

1871 Pec – Petzer má poštovní úřad ve stejném domě už od roku 1911. Letos v květnu kvůli udržení služeb objekt koupilo město Pec pod Sněžkou, zůstala i paní poštmistrová. Zmatky kolem českého jména horské obce se promítly i na poštovním razítku s textem PECR / PETZER užívaném v letech 1920 až 1924. Obrazem doby je poštovní razítko z let 1950 a 1951 s textem PEC pod SNĚŽKOU / LETNÍ REKREACE / RADOSTNĚ PRACOVAT – RADOSTNĚ ŽÍT a k tomu prapor ROH.

1872 Pruská bouda na Sněžce získala poštovnu zásluhou hoteliéra Emila Pohla. Tehdy ještě neexistovaly pohlednice, proto osobně na korespondenční listky boudař lepil malý litografický obrázek vrcholu Sněžky. Tyto první „pohlednice“ patří k nejcenějším sběratelským kusům. Na obdélníkovém razítku bylo kromě jména Schneekoppe uvedeno i des Riesengebirges, tedy v Krkonoších. Po otevření druhé poštovny v České boudě mělo již kruhové razítko pro odlišení v závorce Preuss, tedy Prusko. Poštovnu vedl od počátku zimní strážce na Sněžce Johann Kirchschlager z Malé Úpy. Významný listonoš Robert Fleiß z Karpacze mnoho let denně doručoval poštu nahoru na Sněžku a odnášel kilogramy pohlednic do údolí.

1876 Malá Úpa – Klein Aupa se vyznačovala kuriozním přepisem českého jména Malá Oupa na prvním razítku užívaném až do roku 1919. Poštovní úřad byl dlouho v chalupě vedle kostela, kam se příženil krejčí Karel Lof a stal se prvním českým listonošem v obci. Razítko neslo jméno Dolní Malá Úpa až do 1. dubna 1951, kdy se úřad přestěhoval na Pomezí Boudy. Od května 2011 je tu poštovní výdejní místo v informačním centru vedeném obcí Malá Úpa.

1899 Česká bouda na Sněžce zastoupená Emilem Pohlem získala licenci od C. a K. rakouské pošty. Až do roku 1919 bylo na dvoukruhovém razítku pouze německé označení SCHNEEKOPPE / BÖHMEN. První dvoujazyčné dvoukruhové s krátkým můstkem vzniklo pro letní sezónu 1920. Pro další rok nechal provozovatel Heinrich Pohl zhotovit krátké třířádkové SNĚŽKA – PECR / SCHNEEKOPPE – PETZER. A rok na to dlouhé třířádkové stále s podivným českým jménem Pecr. Teprve v květnu 1934 bylo zavedené krátké třířádkové se zkosenými rohy a správným textem SNĚŽKA (PEC) / SCHNEEKOPPE (PETZER). Originál tohoto razítka věnoval Hans Pohl v létě 2006 do sbírky Veselého výletu a my jej použijeme každý rok 10. srpna na pohlednice odeslané ze Svatovavřínecké pouti. V létě 1994 obnovila Českou poštovnu na Sněžce bývalá poštmistrová z Velké Úpy Jaroslava Skrbková. Pro poštovnu nechala upravit opuštěný kiosk. V létě 2008 provoz přesunula do nové stavby. V roce 1994 poštovna získala vlastní směrovací číslo 542 91 a kruhové razítko se siluetou Sněžky.

1898 Maršov I – Marschendorf I se s rozvojem papíren firmy Piette a Eichmann proměnil z dřevěné vesnice na městečko s vlastní školou, kostelem a také poštovním úřadem, který ovšem zanikl po druhé světové válce.

Poštovní úřady a poštovny z bývalého soudního okresu Maršov jsou jako organizace editované ve webové databázi Archa Krkonoš®.

Koppenbriefträger, tedy listonoš ze Sněžky Robert Fleiß, asi 1925.

Schneekoppe, 1874.

Sněžka – Schneekoppe, 1920.

LESNÍ BOUDA A WALKIS

Po pětadvaceti letech úspěšného provozu Lesní boudy ji majitelé Markéta a Pavel Kreiploví předali další generaci. Teď už několik let horskou boudu s oblíbeným ubytováním, horskou farmou a vyhlášenou restaurací vedou Olga a Michal Kreiploví. To neznamená, že by se boudaři ve výslužbě dál nepodíleli na dalším rozvoji. Pavel Kreipl nikdy neopustil svou původní IT profesi a teď ji spojil s poznáním života v horách. Vytvořil a již zčásti naplnil novou aplikaci pro chytré telefony WalkIS, což znamená Walk In Stories, tedy volně přeloženo procházka s příběhy. Po stažení bezplatné aplikace do telefonu se v zobrazené mapě ukáží modré puntíky představující jednotlivá místa s příběhem, radou nebo nasměrováním k zajímavému cíli. Nemusí se číst text, vlnitý hlas vytvořený umělou inteligencí odvypráví česky, někde už i anglicky, německy a polsky krátký příběh. Jakmile se uživatel přiblíží se zapnutou aplikací k některému bodu danému souřadnicemi GPS, výklad se sám spustí. To znamená, že každý příběh má své vlastní souřadnice GPS a čeká na vyslechnutí. Zatím vše funguje v místech se signálem mobilního internetu, ale už se připravuje i off-line verze ke stažení před vycházkou do hor. Ale co určitě nebude, je pouštění příběhů mimo konkrétní bod. Smyslem je obohatit náš život o procházky a turistiku, nikoliv pasivní užívání doma v obýváku. Body fungují samostatně, ale záměrem je jejich řazení do trasy konkrétní vycházky. Aplikace uživatele sama upozorní na zajímavé místo, přiučí místopisu a pobaví příběhem. Například od Lesní boudy přes Černou horu do Janských Lázní je jich už dvaadvacet. Ještě více na trase od Lesní boudy přes Liščí horu, Výrovku, Luční boudu na Sněžku a do Obřího dolu. Procházka z Lesní boudy po Liščí cestě má deset zastávek. Druhá je s příběhem O tetřívkoví, vždyť okolí Lesní boudy je jednou z nejvýznamnějších lokalit vzácného

ptáka v Krkonoších. Také procházka Chráněné rostliny Krkonoš využívá skutečnosti, že samotná vzorně obhospodařovaná louka u Lesní boudy je významnou botanickou lokalitou se vzácnou vachtou trojlistou. Pro dětské výletníky je určena trasa Pohádky z Idiny cesty. Není divu, že nejvíce bodů je v okolí Lesní boudy a Liščí hory, kde jsou Kreiploví doma. Postupně se budou v mapě modrými puntíky zaplňovat další místa východních Krkonoš. Lesní bouda leží v nadmořské výšce 1 100 metrů na hřebeni mezi Pecí a Černým Dolem. Je atraktivní svou polohou, službami a nyní nově i nabídkou aplikace WalkIS. Tedy naučnou stezkou bez instalace informačních panelů v terénu. Jednoduché je stažení pomocí QR kódu přes App Store nebo Google Play. Další informace s přehledem zastávek na jednotlivých tematických trasách najdete na www.mojevize.cz nebo www.walkis.cz.

Horská restaurace

Klasickou pochoutkou Lesní boudy jsou sekané jehněčí biftečky, v létě podávané s lehkým bramborovým salátem. Krkonošské sejkory, starý tradiční pokrm z brambor, se zde připravují na několik způsobů, dle aktuální sezóny s houbovým ragú nebo se zelím a škvarky. Kdo dá přednost sladkým dobrotám, ochutná například krkonošský perník nebo tradiční borůvkový koláč. Specialitou jsou krkonošské sýry podávané na různé způsoby. Oblíbená kombinace je s červenou nakládanou řepou, hruškovým gelem a libečkovou majonézou. Jinou chuť má bylinný smažený sýr. Mezi další speciality patří i zdejší šlehaný kozí tvaroh s typickým žahourem. Žádaným jídlem jsou i smetanové halušky s kozím sýrem, cibulkou a špekem. Do stálé nabídky patří klasické kyselo z chlebového kvásku, borůvkové knedlíky i hotové pokrmy. Na krkonošských boudách si především při zimních túrách hosté dávají horkou polévku. Doporučujeme typickou krkonošskou zvanou hladká Ančka, tedy krémovou bramborovou polévku. Stálí hosté na Lesní boudě chodí především kvůli specialitám spojeným s produkty z horské farmy. Část pečiva se peče v místní kuchyni. Točí se tu piva Konrad a Bernard včetně nealkoholického s příchutí grepu. Specialitou mezi likéry je Čert.

Milovníci hor tu najdou ubytování s polopenzí v malých útulných pokojích. Snídaně jsou bufetové, večere je s obsluhou a výběrem ze dvou jídel. Ubytování hosté si v létě užijí večery s grilováním u otevřeného ohně u bazénu. Pro školní skupiny připravují plnou penzi případně i se svačinami. Restaurace pro příchozí hosty zůstává otevřená dle sezóny od 10:30 do 17:00, potom se personál věnuje ubytovaným. Aktuální informace o provozu restaurace je na webových stránkách boudy.

Lesní bouda, ač v Peci pod Sněžkou, má poštovní adresu: Černý Důl č.p. 187, PSČ 543 44, tel: 736 678 302, e-mail: info@lesnibouda.cz, www.lesnibouda.cz, *příznivé ceny, domluvíte se anglicky i německy.*

WELLNESS HOTEL BOUDA MÁMA A PECKÝ PIVOVAR

Pojmenování horské boudy Máma je příkladem lidové tvorivosti. Původní prostá chalupa s hospodářstvím neměla jméno. Hajný ve výslužbě Ernst Dix ji koupil od hospodáře Albina Meerganse a v roce 1926 postavil nový dřevěný pension. Pojmenování vycházející z pozdravu Weidmannsheil, tedy Lovu zdar! odpovídalo jeho původní profesi. Ještě než v září 1946 nastoupili do transportu do sovětské zóny Německa, znárod-

QR kódy pro bezplatné stažení aplikace WalkIS.

pro iOS – App Store

pro Android – Google Play

Lesní bouda je skvělým východištěm pro vycházky s WalkIS, 2024.

něný dům již nesl nový název. Prvním národním správcem se 15. září 1945 stala Eliška Musilová, původem z Prahy. Během války působila v partyzánském oddíle jako hospodyně, proto ji oslovovali mámo. Krátce se pensionu říkalo Partyzánska, ale brzy se ujalo jméno U Mámy, později zkráceně Máma. Kronikář Josef Šourek byl nejbližším sousedem. Snad proto, že byl profesionální voják s hodností plukovníka, cítíme z jeho zápisů k partyzánské mámě jistý odstup. Cukrář Václav Luczka, který v pensionu U Mámy v Peci začínal, než spojil svůj život s enklávou Severka, o své šéfové mluvil dobře. Ani správkyňi se zásluhami v odboji se nepodařilo boudu zprivatizovat. Znárodněně textilky z Náchoda a Úpice si tu na čtyřicet let zřídily podnikovou rekreaci. I bez partyzánské ponechali jméno Bouda Máma. Vladimír Nikl koupil dožitou Boudu Máma před pětadvaceti lety a vytvořil z ní hotel s komplexní službou, jednou z nejlepších v kraji pod Sněžkou. A rozhodl se zachovat přes padesát let užívané a všem dobře známé jméno.

Wellness hotel Bouda Máma uprostřed přírody v Růžovém dole, 2023.

Hotel v horách

V Růžovém dole nedaleko oblíbené vycházkové cesty do Obřího dolu vznikl areál Wellness hotelu Bouda Máma. Po modernizaci a rozšíření původního dřevěného domu přibyl v sousedství čtyřhvězdičkový hotel. Do objektů s dobře vybavenými hotelovými pokoji a apartmány se vstupuje vlastním vchodem s lyžařnou se skříňkami a sušáky na boty. Wellnessový program tvoří především bazén s protiproudem a vířivkou. Po ochlazení v Kneippově lázni mohou následovat masážní sprchy. Pro hosty je připravená relaxační část s absolutním klidem a čtyřmi saunami. Vyberou si mezi tradiční finskou, solnou, laconiem nebo bylinkovou. Novinkou je turecká parní lázeň. Sportovní vybavení hotelu nabízí hřiště na squash, stolní tenis, posilovnu se sedmi stroji včetně kola na spinning a stepper. Venkovní hřiště na tenis, volejbal a nohejbal se v zimě mění na oblíbené kluziště navštěvované hosty ze širokého okolí. Jinou zábavu poskytuje bowlingová dráha nebo biliár. Nejmenší děti se zabaví v dětském koutku. K hotelu patří lyžařský vlek se zasněžovanou sjezdovkou. Vlastní skibusy dopraví sportovce rychle do skiareálu. Vozy hostů parkují v údolí v hotelových garážích a na vlastním parkovišti. Před recepcí je vyveze hotelové taxi. Vedle hotelu je druhá restaurace s grilem a pizzerií, na kterou navazuje Pecký pivovar. Na jídlo a ochutnávky piva sem přicházejí turisté i místní z celého údolí. Novinkou jsou pobytové balíčky za zvýhodněné ceny se službami zdarma. Stačí se podívat na web.

Pivo Sněžka

Součástí hotelu Bouda Máma je pivovar. Jméno piva Sněžka není jen obchodní značkou. Pro vaření je důležitá kvalitní měkká voda, kterou poskytuje historické jímání na svazích

Růžové hory. Sládek vytvořil nová piva v malých objemech, a proto s poctivou chutí. Znalci hledají tradiční chuť českého piva v minipivovarech, kde je nefiltrují a nepasterizují. Pivo Sněžka se vaří kombinací různých sladů a pěti druhů chmele včetně speciálních na svrchně kvašená silnější piva. Pak se přidají pivovarské kvasinky a sládek zvolí, při jaké teplotě nechá přeměnit cukr na alkohol. Následuje nejméně měsíční zrání v nerezových tancích. Pecký pivovar letos vaří šest druhů piva Sněžka. Základem je spodně kvašená světlá výčepní desítka, světlý ležák dvanáctka pilsenského typu, tmavá silná svrchně kvašená třináctka a speciální pivo IPA o „krkonošské síle“ 1603 metrů, vlastně 16,03 stupňů. Nabídku doplňuje speciál v podobě silného svrchně kvašeného piva 14° RED IPA a spodně kvašený nakuřovaný ležák 13°. Na nových recepturách spolupracují s Českou zemědělskou univerzitou v Praze. Letošní novinkou je svrchně kvašené pivo Summer Ale 11°.

Vedle ochutnávky piva nabízí pivovarská restaurace speciality z grilovaného masa i vlastní udrny. Součástí pivovaru je i moderní pivní lázeň přístupná i neubytovaným hostům. Všechny druhy piva Sněžka se čepují i v hotelové restauraci. Obě jsou jen deset minut od dolní stanice lanovky na Sněžku, otevřeno mají po celý rok denně od 11 do 23 hodin. Lahvové pivo Sněžka v litrových a půllitrových lahvích i v dárkovém balení je k dostání na několika místech v údolí, včetně obou provozoven Veselého výletu.

Pecký pivovar a Wellness hotel Bouda Máma v Peci pod Sněžkou čp. 124, PSČ 542 21, majitel Vladimír Nikl, tel. hotel: 602 304 989, tel. rezervace ubytování: 244 465 666, e-mail: hotel@boudamama.cz, www.boudamama.cz. Domluvíte se i německy, polsky a anglicky.

VESELÝ VÝLET®

ochranná známka

Sezónní noviny Veselý výlet, Temný Důl čp. 46, 542 26 Horní Maršov, tel. 499 874 298, e-mail: info@veselyvylet.cz, www.veselyvylet.cz, vydavatel/redaktor: Lenka, Miloslav a Pavel Klimešovi, jazyková úprava: Eva Hrubá, fotografie: Vlastimil Hák, Zdenko Feyfar, Pavel Klimeš, Josef Kovář, Rudolf Kraus, Wenzel Lahmer, Jiří Pospíšil a archiv vydavatelů, sazba: Tisk Ofset a.s. Úpice, tel. 499 881 171, tisk: Profi-tisk group s.r.o., Olomouc, překlad do němčiny: Hans-J. Warsow, uzávěrka: 30. 6. 2024, náklad: 35.000 kusů, z toho 23.000 kusů v české a 12.000 v německé verzi. Máte-li zájem o zaslání vydání Veselého výletu (příště 61/zima 2025) poštou, pošlete spolu s adresou 50 Kč, jste-li z České republiky, nebo 200 Kč, jste-li v cizině, nebo si noviny objednejte osobně v informačním centru Veselý výlet v Temném Dole nebo v Peci pod Sněžkou.

Všecká autorská práva vyhrazena!

Před deseti lety jsme s Lenkou, Miloslavem, Bohdanem Holomíčkem, Evou Hrubou a nejmladším z nás Tomášem Mečířem založili neziskovou organizaci s cílem zachránit paměť Krkonoš. Zpočátku alespoň ve východní části našich hor. Průběh prací a výsledky předčily naše očekávání. Moc nás mrzí, že u toho už nemůže být Tomáš, měl by z úspěchů velkou radost. Živých akcí zapsaného ústavu Paměť Krkonoš se zúčastnily stovky lidí. Hlavní a nejviditelnější část práce – webovou databázi Archa Krkonoš® otevřely tisíce uživatelů.

Bádání je i dobrodružství

Na začátku o náhodně získaném fondu víme jen málo, třeba místo nálezu nebo jméno rodiny, ze které dokumenty pocházejí. Po digitalizaci spustíme pátrání. Domy, chalupy, boudy, sakrální památky z kraje pod Sněžkou se nám na fotografiích podaří rozpoznat téměř vždy, i ty zaniklé. Někdy je vidět jen kousek objektu, pak hledáme detail pro určení. V databázi Archa jsou editované téměř všechny nám známé objekty bývalého soudního okresu Maršov, celkem 3800. U všech současných jsou fotografie a u zaniklých z větší části. Potom je to jako hledat shodu otisků prstů, než detail z fotografie zapadne do nám již známého objektu či lokality. Větší výzvou je přiřazování jmen a tím příběhů ke tvářím na nepopsaných fotografiích. Pamětníci, schopní rozpoznat lidi na i více než sto let starých fotografiích, již dávno zemřeli. Ti z mladší generace jen litují, že s prarodiči nestihli popsat rodinné fotografie. Kombinací různých pramenů se podařilo přiřadit jména stovkám fotografií včetně těch z 19. století. Kupodivu se obtížně oživují fotografie z místní komunity vzniklé brzy po roce 1945. Dobrým nástrojem pro poznávání osob jsou svatební fotografie. Po zjištění jedné osoby nebo data sňatku z údajů v matrikách a různých soupisech obyvatel určíme snoubence, rodiče i sourozence. Dalším důležitým údajem je číslo popisné domu, ze kterého dokumenty pocházejí. Nález souboru označeného jako fond Flögel – Mohorn z Velké Úpy 2 čp. 75 byl příkladnou detektivní prací. Fotografie a dokumenty ústavu věnovali Michal Berger a Petr Skrbek. Badatelce Paměti Krkonoš Alici Bartoníčkové se podařilo určit, že patřily rodině Josefa Mohorna *1907. Jeho otcovská linie je v databázi zpracovaná až do roku 1630. Josef si roku 1933 vzal Marii Flögel *1911 z nejstaršího hotelu v Peci čp. 188, který se jmenoval postupně Petzer, Zehl, Berghotel, Praha, Správa zotavoven ROH a nakonec Rokytky. Dnes na jeho místě stojí apartotel Pecer. Při demolici v roce 2012 se zachránil jen zlomek hotelového archivu, který se propojil s nálezem z Velké Úpy (též VV 43/2015). V roce 2022 pátrala Sabine Flögel z Německa po odkazu svých předků v Krkonoších a narazila na databázi Archa Krkonoš®. Přijela do Horního Maršova a poskytla badatelce další cenné informace a fotografie. Na současně vystavě Archa Krkonoš zachraňuje paměť našich hor v galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou je oběma nálezům a vazbám v rodině Flögel – Mohorn věnovaný jeden z panelů. Takových fondů jsme v badatelně ústavu Paměť Krkonoš zpracovali desítky, největší mají stovky obrazových položek. Badatelský tým je složený z mladých, do tématu zapálených lidí. Máme radost, že se z nich po pár letech práce v ústavu stali znalci našeho kraje. Na dalším výstavním panelu je představená práce na fondu Richarda Sagassera *1923 ze Sagasserových bud ve Velké Úpě. Historik ústavu Jan Ivanov zpracoval rodokmen této větve známého rodu. Nejstarší dohledaný Richardův předek je Georg Sagasser *asi1624 uvedený jako dřevař na seznamu z roku 1644. Jiný panel se věnuje osmi fázím osídlení a vysídlení Krkonoš od středověku přes dřevařskou, pozdější průmyslovou kolonizaci po vyhnání starousedlíků na české i polské straně hor a následné dosídlení po druhé světové válce. Téma doplňují unikátní, tehdy tajně pořízené fotografie Vlastimila Háka z divokého odsunu v létě 1945. Ústav Paměť Krkonoš vydal několik publikací, většinou určených pro badatele. V prodeji je výpravňá fotografická kniha *The Best of Jiří Havel*.

Na výstavě jsou dva panely věnované výběru a zpracování černobílých snímků tohoto mistra krajinářské fotografie. Jinou publikací pro veřejnost je titul *Hasičské sbory v Horním Maršově v obrazech z let 1873–2023* s unikátními snímky z východních Krkonoš.

V současné době vrcholí zpracování a editace fondu Czernin získaného ve třech rodinách v Rakousku. Honza zpracoval rozrod starého českého šlechtického rodu s vazbou na Krkonoše. Následuje editace fotografií z unikátního fondu s vazbou na zničený zámek čp. 1 v Horním Maršově. Součástí jsou nejen historické snímky exteriéru, ale i vzácná série zachycující interiér šlechtického sídla. Některé fotografie pořídil pro Czerniny místní lékař a první lokální fotograf Wenzel Lahmer. Lucie Fulíková má v Badatelně Paměti Krkonoš na starosti digitalizaci skleněných, plochých, svitkových i mladších negativů na kinofilmu. Nyní dokončuje digitalizaci poslední dosud nezpracované části kolekce skleněných desek Wenzela Lahmera. Jsou mezi nimi i snímky z interiéru zámku. Některé známe z fondu Czernin, který je také představený na výstavě v Peci.

Největší zpracovaný a již editovaný fond negativů je od holiče Rudolfa Krause z Temného Dolu. Zabírá období dvaceti let, končí rokem 1944, kdy amatérský fotograf pořídil ještě několik snímků po nástupu do německého Wehrmachtu. Skleněné a ploché negativy doplněné mladšími kinofilmami i s řadou pozitivů věnoval do sbírky Veselého výletu Mirek Nekovář. První část už v roce 1982. Fotografie podrobně zachycují život především v Temném Dole, v Horním Maršově, také rodinu hajného Huberta Dixe na Šimových chalupách, hasiče s novou stříkačkou, muzikanty i uniformované nástupy po záboru Sudet. Alici se podařilo během dvou let identifikovat většinu zachycených lidí. Třeba i manželku řezníka Franze Justa *1888 uloženou v rakvi. Tím mohla založit událost *M4-VU pohřeb Just Anna 1941* se sérií čtyřadvaceti snímků od nemocnice v Maršově se zastávkou před jejich domem v Temném Dole po hřbitov ve Velké Úpě. Zatím je v rubrice autoří pod heslem *Kraus Rudolf *1905* editováno přes dvanáct set snímků, jen několik jich je použito na panelech výstavy v galerii Veselý výlet.

Ústav Paměť Krkonoš navázal na čtyřicet let budovanou sbírku dobových fotografií, pohlednic a dokumentů Veselého výletu a získal ke zpracování a často i k trvalému uložení řadu dalších významných fondů. Naposledy 27. června 2024 přivezl Mario Wimmer posledních šest beden materiálů s vazbou na historii obce Malá Úpa. Jeho otec Hans Wimmer byl Heimatortbetreuer (HOB), tedy patron obce Malá Úpa a mnoho let je váženým přítelem Veselého výletu. Shromáždil v Německu celkem dvanáct krabic dokumentárních materiálů vypořádaných hlavně o osudech starousedlíků z Malé Úpy. Systematicky zpracované údaje a dobové fotografie jsou prací především Bärbel Köstler, která vydala v roce 2001 zdařilou německy psanou vlastivědu Malé Úpy. Součástí daru je obrazově bohatá a částečně již do databáze Archa Krkonoš® editovaná sbírka Wernera Gansela. Fond obsahuje dokumenty dalších rodin a badatelů, které Hansi Wimmerovi postupně věnovali starousedlíci. On sám navázal na práci Bärbel a zpracoval osobní data vyhnaných obyvatel ze všech domů v Malé Úpě včetně údajů po roce 1945. Datovou i fotografickou část fondu Wimmer budeme zpracovávat řadu měsíců. Pavel Dvořák má v badatelně na starosti skenování, týdně zvládne zpracovat i s úpravou okolo stovky předloh. Hodně si slibujeme od precizně popsanych skupinových fotografií. Obličej se jmény nám pomohou k určení dalších fotografií označených zatím jako Unknown, tedy neznámý. A bude to opět velké dobrodružství.

*Téma bádání zapsaného ústavu Paměť Krkonoš představuje výstava v galerii Veselý výlet v Peci pod Sněžkou s názvem **Archa Krkonoš zachraňuje paměť našich hor**. Je otevřená denně od 8.30 do 17.30 do konce letní sezóny.*

Dariusz Kaliński z Kowar, Eva, Lenka a Tomáš při přípravě přeshraničního projektu, 2018.

Vlastimil Hák zachytil divoký odsun ve Svobodě nad Úpou, 1945.

Interiér zámku v Horním Maršově od Wenzela Lahmera, před 1928.

Rudolf Kraus fotografoval pohřeb Anny Just (Meergans) *1891, 1941

Hans Wimmer byl mnoho let patronem (HOB) obce Malá Úpa, 2012.

Mario Wimmer přivezl do badatelný dokumenty Malé Úpy, 2024.

Osobnosti zmíněné v tomto článku s přidáním rokem narození, například Marie Flögel *1911, jsou již editované v databázi Archa Krkonoš®, kde se o nich můžete dozvědět více. Stejně tak jsou v databázi k vidění fotografie označené symbolem ✱. Pavel Klimeš, metodik databáze Archa Krkonoš®.

www.pametkrkonos.cz www.archakrkonos.cz

Editaci databáze Archa Krkonoš® podporují obce a města kraje pod Sněžkou.

Horní Maršov

Janské Lázně

Malá Úpa

Mladé Buky

Pec pod Sněžkou

Svoboda nad Úpou

INFORMAČNÍ CENTRUM VESELÝ VÝLET GALERIE – SMĚNÁRNA

v Temném Dole v Horním Maršově, tel.: 499 874 298

v Peci pod Sněžkou, tel.: 499 736 130

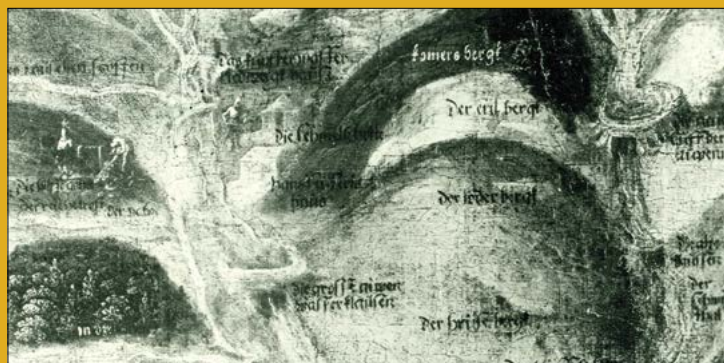
e-mail: info@veselyvylet.cz

www.veselyvylet.cz

denně 8.30–17.30 (v hlavní sezóně do 18.00)

Výřezy ukazují vývoj mapového obrazu a místopisu v kraji pod Sněžkou. Doplníji povídání o místopisu Krkonoš, vztahují se k článku o autorech map na straně 4.

asi 1578 – fotokopie obrazové mapy Jiříka z Řánsné zachycuje plavební přehrady klausy na řekách Velká a Malá Úpa.

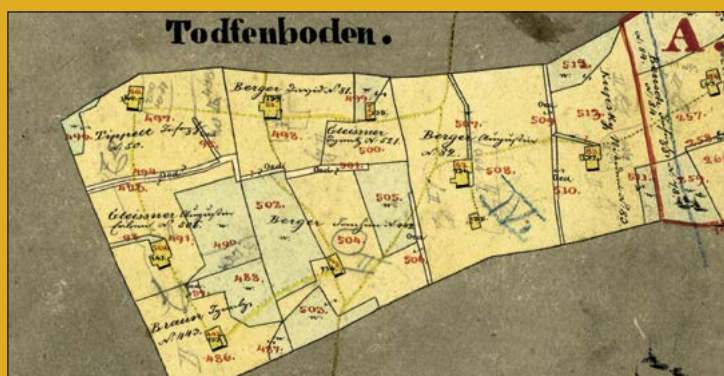
1668 – Samuel Globic z Bučina v mapě královských lesů zobrazil i hraniční kámen z roku 1602 na Pomezních Boudách.

1806 – Josef K. E. Hoser ve své mapě chybně umístil pramen Malé Úpy do Lviho dolu pod Riesenkoppe, tedy pod Sněžku.

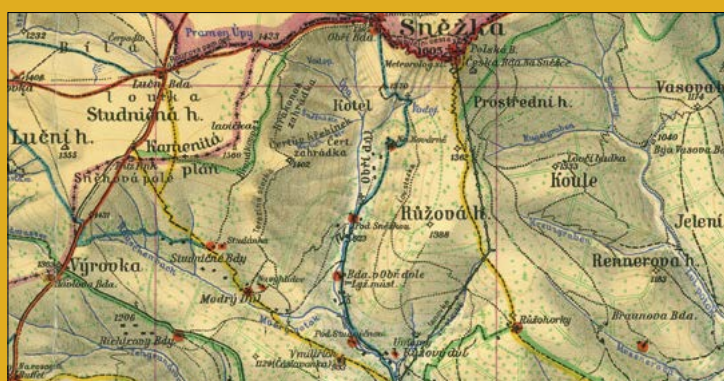
1835 – Johann Bayer v mapě poleší Pec zakreslil a pojmenoval pět důlních děl v Obřím dole, včetně štoly Barbora, dnes využívané pro vstup do podzemí.

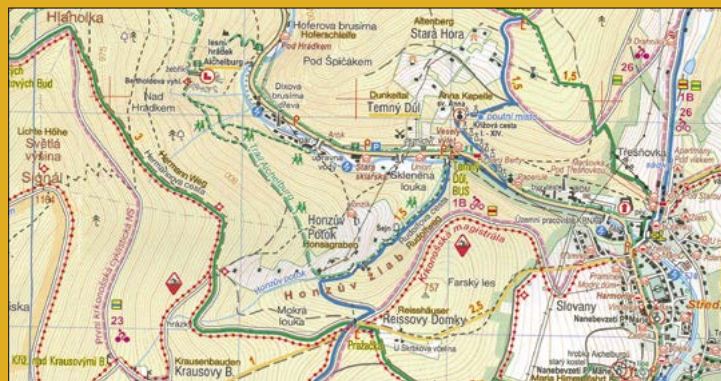
1841 – Franz Soukup a Josef Baudiš zaměřili katastr Velké Úpy 1 a ve skice uvedli i majitele v lokalitě Totfenboden neboli Hlušiny.

1920 – Rudolf Czernin-Morzin pořídil porostní mapy maršovských lesů včetně Zeleného dolu s Jeleními loukami a Steinerovými boudami.

1948 – Matěj Semík a Jindřich Ambrož ve svých turistických a lyžařských mapách zaváděli český místopis, jako v oblasti Pece pod Sněžkou.

2020 – Jiří Rohlík vytvořil podrobnou mapu Krkonoš s turistickými, lyžařskými, cyklistickými a vycházkovými cestami i traily.